

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики

**МОВНЕ ПИТАННЯ В БІЗНЕСІ ТА БРЕНДАХ:
РЕТРОСПЕКТИВА І СЬОГОДЕННЯ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «бакалавр»
студентки IV курсу
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»,
спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.01 «Українська мова і
література», ОПП «Українська мова і
література та західноєвропейська мова»
Дар'ї КРАВЧЕНКО

Науковий керівник:
к.філол.н., доцент кафедри української
мови та прикладної лінгвістики
Олена ГАПЧЕНКО

«Допущено до захисту»
Протокол № 11 засідання кафедри
української мови та прикладної лінгвістики
ННІФ від 01.06.2023
Завідувач кафедри _____ **Сергій РІЗНИК**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. МОВНА ПОЛІТИКА ТА ІНШІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА МОВНУ СИТУАЦІЮ	7
1.1. Визначення поняття мовна політика. Мовна політика інших держав щодо України.....	7
1.2. Мовна політика України. Мовна ситуація в Україні.....	16
Висновки до першого розділу	21
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ МОВНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ	22
2.1. Відмова від російської мови як шлях до українізації	22
2.2. Перехід на українську мову російськомовних українців.....	28
Висновки до другого розділу	37
РОЗДІЛ 3. Мова як чинник розвитку бізнесу	39
3.1. Позичування української мови на міжнародній арені.....	38
3.2. Комунікації та зміна позиціонування бізнесу та брендів	42
Висновки до третього розділу	50
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	72
Додаток А. Інфографіка «Динаміка мовних настроїв: скільки відсотків населення спілкується українською у побуті» аналітичного порталу «Слово і Діло».....	72
Додаток Б. Інфографіка опитування «Мова спілкування у побуті» компанії «Gradus Research».....	73

ВСТУП

Для України та українського народу мовне питання завжди було гострим. Кожна держава, до складу якої в певний історичний період входили території України, намагалась більшою чи меншою мірою насадити свою мову. Режими країн різнилися між собою, тому сьогодні на мовній карті ми можемо спостерігати збереження українськомовного населення на одних територіях і його тотальне зросійщення чи мадяризацію на інших. Україна була у складі таких держав, як Велике князівство Литовське, Руське та Жемайтійське, Річ Посполита, Румунія, Чехословаччина, Російська імперія, Австро-Угорська імперія, Союз Радянських Соціалістичних Республік [19].

Минає 32 рік від проголошення незалежності України, але ми досі бачимо наслідки культурного, лінгвістичного, наукового, політичного поневолення. Росія присвоювала українських митців, науковців, письменників та інших видатних діячів; вивозила надбаня та знищувала історичні пам'ятки. Це не тільки про насадження свого, а й про знищення українського фундаменту. Так, за словами директорки Українського інституту книги Олександри Коваль, за час повномасштабного вторгнення Російської Федерації окупанти зруйнували, пошкодили, вивезли або знищили близько 500 бібліотек [100].

За даними Міністерства культури та інформаційної політики України, за період з 24 лютого 2022 року по 15 травня 2023 року внаслідок російської агресії пошкоджено або зруйновано 623 нерухомих об'єкти культурної спадщини [147]. Найбільш символічними є знищення таких знакових пам'яток як Маріупольський драматичний театр, харківський будинок «Слово», у якому мешкали представники Розстріляного відродження, будинок-музей Поліни Райко в місті Олешки, який затопило внаслідок підриву росіянами Каховської ГЕС імені Петра Степановича Непорожнього [83].

Тобто в той час, коли інші країни розвивають свою культуру на базі надбань багатьох років, українці намагаються зберегти та подекуди тільки закласти базу для подальшого розвитку. Наслідком відсутності популяризації української

культури та недостатньої її підтримки є так званий «комплекс меншовартості». Це поняття ввів Олександр Кульчицький. Воно співвідноситься з поняттям Альфреда Адлера «комплекс неповноцінності». Через несприятливі умови для розквіту української культури (арешти, розстріли, цензура, заборона української мови у різних сферах, переслідування науковців, активістів та діячів культури), які тривали століттями та продовжуються на окупованих територіях, ми намагаємось адаптуватися, що є природним інстинктом виживання, потребою безпеки [16, с. 81]. Саме тому на часі підтримка української культури, вивчення історії України, розробка та впровадження мовної політики та інші заходи, спрямовані на лагідну українізацію на різних рівнях.

У роботі ми оперуватимемо такими поняттями, як бренд і бізнес. Бізнес — «ініціативна економічна діяльність, багатoproфільна ініціативна економічна діяльність, що має ризиковий характер і спрямована на отримання економічної вигоди (прибутку, доходу)» [3]. Бренд — «система, що пов'язує товар з його характеристиками, торговою маркою, її образом у свідомості споживачів, а також концепцією виробника щодо свого товару, торгової марки та споживачів» [11].

Ми припускаємо, що повномасштабне вторгнення Росії в Україну спонукало відомих особистостей перейти на українську, а бізнес адаптуватися до нових умов і додати патріотичних мотивів до своїх продуктів і комунікації, щоб висловити свою позицію та привабити споживачів. Також, можливо, Україні потрібна окрема інституція, яка відповідатиме за формування мовної політики, організацію та підтримку різноманітних заходів із популяризації української мови, оскільки наявних інституцій недостатньо, щоб заповнити прогалини в розвитку та поширенні української мови.

Актуальність роботи полягає у тому, що мовна політика та мовна ситуація постійно змінюються. Мова — живий організм, який щоденно розвивається й оновлюється під впливом різноманітних чинників. Також актуальність обумовлена повномасштабним вторгненням Росії в Україну, що спричинило мовну реакцію українського народу, інфлюенсерів, артистів та

українського бізнесу. Ця робота може стати матеріалом для вивчення і подальших досліджень мовної політики України, досліджень мовних реакцій суспільства на політичні процеси, допоміжним матеріалом для формування подальшої мовної політики, зокрема для плану заходів із реалізації другого етапу Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова — успішна держава».

Об'єкт дослідження — мовна політика на території України.

Предмет — мова та мовні настрої жителів України, українського бізнесу та брендів.

Мета — дослідити ретроспективу та сучасний стан мовної політики України в контексті брендів та бізнесу.

Завдання роботи для реалізації поставленої мети:

- окреслити історію розвитку та пригнічення української мови, вплив мовної політики на неї;
- виявити та пояснити основні тенденції розвитку української мови;
- дослідити комунікацію брендів та бізнесу в розрізі сучасних подій.

Матеріал дослідження. Вибірка коментарів військовослужбовців щодо російської мови (Павло Вишебаба, Гліб Стрижко), російськомовних артистів та тих, які частково послуговувалися російською мовою (Ярослава Кравченко, Слава Балбек, Аліна Шаманська, Ганна Юровицька, Андрій Хливнюк, Надія Дорофєєва, Константин Бочаров, Юлія Саніна, Ольга Полякова, Олексій Дурнев, Володимир Дантес, Андрій Бєдняков, Анастасія Бабій, Валентин Міхєнко); сайти, додатки та сторінки у фейсбуці, інстаграмі, тіктоці, твіттері, канали на ютубі, які належать банкам («Ощадбанк», «А-Банк», «ПриватБанк», «ОТР Bank», «Sense Bank», «Raiffeisen Bank Aval», «Credit Agricole», «UKRSIBBANK BNP Paribas Group», «Monobank»), компаніям («Уберем», «F1Center», «Київстар»), інтернет-магазинам («МАКЕUP», «Розетка», «Умнічка», «Knigarnia», «Gugabook»), медіа («New Voice», «МС.today»), книгарні «Сенс»,

маркетплейсу «Prom.ua», блогерам (Андрій Шимановський, Данило Гайдамаха) та іншим. Виступи, інтерв'ю в масмедіа (Ірина Фаріон, Володимир Зеленський, Лариса Ніцой). Період публікації аналізованого матеріалу: 20 лютого 2022 року – 8 червня 2023 року.

Методи дослідження:

- **описовий** (дослідження мовної політики багатомовних країн);
- **компаративний** (порівняння ситуацій інших країн з Україною, комунікації брендів і бізнесу);
- **дедукція** (від історії заборон української мови та провадження мовної політики доходимо до сучасних мовних процесів);
- **зіставний** (розглянуто різні трактування терміна «мовна політика»);
- **контекстуальний аналіз** (аналіз дописів і відео українців у контексті мовного питання та повномасштабного вторгнення Росії в Україну);
- **прагматичний аналіз тактик комунікації** (аналіз реалізації комунікацій українських брендів та бізнесу);
- **системний** (узагальнення й упорядкування результатів дослідження).

Теоретична база дослідження. Передумови, проблематику мовної ситуації та мовної політики вивчали Л. Масенко, В. Іванишин, А. Маслюк, Б. Ажнюк, Я. Радевич-Винницький, О. Куць, О. Потебня, Р. Лозинський, О. Вишняк, Л. Нагорна, М. Голубець, І. Діак та інші.

Структура роботи: вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки, представлений 3-ма інфографіками та 14-ма ілюстраціями. Список використаних джерел разом із ілюстративними матеріалами складається зі 155 позицій.

РОЗДІЛ 1

МОВНА ПОЛІТИКА ТА ІНШІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА МОВНУ СИТУАЦІЮ

1.1. Визначення поняття мовна політика. Мовна політика в Україні

Необхідність провадження мовної політики зумовили тривала заборона української, а також насадження інших мов. Протягом значного проміжку часу забороняли книгодрукування та викладання української й українською, спалювали українськомовні книжки, переслідували культурних діячів, які сприяли культурному розвитку України, забороняли твори українських письменників і поетів, забороняли вживати українську в офіційних установах, переводили державний апарат на російську, забороняли виголошувати церковні проповіді українською, забороняли постановки вистав українською, забороняли українську пресу та приводили у дію інші сумнозвісні заборони, накази, обмеження та операції на території України [23, с. 9-75]. Задля усунення наслідків таких заходів, які проводилися впродовж декількох століть, в Україні розроблена та впроваджена мовна політика, яка покликана вирішити доволі складні та важливі завдання.

Віктор Брицин подає мовну політику як «сукупність ідеологічних постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мовної системи у певному напрямі» [2]. Михайло Кочерган розуміє мовну політику як «свідомий і цілеспрямований вплив, який має на меті сприяти ефективному функціонуванню мови в різних сферах її застосування; сукупність ідеологічних принципів і практичних заходів щодо розв'язання мовних проблем у суспільстві, державі; сукупність політичних і адміністративних заходів, спрямованих на надання мовному розвитку бажаного спрямування». Також він вводить таке поняття як національно-мовна політика [12, с. 18].

За О. Трибушним, мовна політика має відповідати потребам населення країни, тобто як потребам титульної нації, так і потребам національних меншин [24, с. 101]. На думку Б. Ажнюка, мовна політика — це ряд заходів, які здійснюються державою. Це передбачає взаємодію законодавчих, виконавчих і судових органів. Метою мовної політики є зміна або збереження мовної ситуації в країні. Ці заходи спрямовані на перерозподіл сфер функціонування різних мов, захист загрожених мов, а також вплив на розвиток мовної системи та її підсистем [1, с. 5]. Ю. Макарець зазначає, що «продумана мовна політика є практичною необхідністю в умовах глобалізаційних і демократизаційних процесів» [13, с. 94].

Мовна політика передбачає два види планування: корпусне та статусне. Корпусне планування є лінгвістичною частиною (створення словників, граматик, змістовного наповнення для мовних курсів та програм, терміносистем) [6, с. 652-653]. Важливим кроком у корпусному формуванні української мовної політики стала розробка групою комісії з питань правопису Міністерства освіти і науки України так званого «Нового правопису», який частково повернув до вжитку дійсно український правопис, який був уподібнений російській мові в часи СРСР. Наступним елементом статусної політики було затвердження постанови Кабінету Міністрів України про «Питання українського правопису». Такий приклад дає нам розуміння про фундаментальність взаємодії двох видів планування мовної політики для її повноцінного імплементації та функціонування.

Статусне планування є законодавчою частиною мовної політики. Воно містить укази, закони, накази, постанови та інші нормативно-правові акти, які регулюють функціонування, підтримку, фінансування та розвиток мов на державному рівні. В Україні такими документами є:

- Указ Президента України «Про концепцію державної мовної політики» від 2010 року [48];

- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року “Сильна мова — успішна держава”» 2019 року [54];
- Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року в редакції від 2023 року [36];
- Конституція України 1996 року в редакції від 2020 року [30];
- «Декларація прав національностей України» 1991 року [27];
- Закон України «Про освіту» 2017 року в редакції від 2023 року [52];
- Закон України «Про медіа» 2023 року [49];
- Закон України «Про інформацію» 1992 року в редакції від 2023 року [47];
- Закон України «Про рекламу» 1996 року в редакції від 2023 року [53];
- Закон України «Про видавничу справу» 1997 року в редакції від 2023 року [32];
- Закон України «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» від 2018 року [51];
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії Уповноваженого із захисту державної мови з органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування» від 2019 року [41];
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення Уповноваженим із захисту державної мови контролю за застосуванням державної мови органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування» від 2019 року [43];
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» 1997 року в редакції від 2023 року [50];
- Закон України «Про вищу освіту» від 2014 року в редакції від 2023 року [33];

- Закон України «Про закордонних українців» 2004 року в редакції від 2023 року [37];
- Рамкова Конвенція Ради Європи про захист національних меншин, ратифікована у 1997 році [55];
- Європейська хартія регіональних мов та мов меншин, ратифікована у 2003 році [29];
- Закон України «Про громадянство України» 2001 року в редакції від 2023 року [35];
- Закон України «Про внесення змін до законів України "Про громадянство України" та "Про забезпечення функціонування української мови як державної" щодо умов прийняття до громадянства України» прийнятий 21 березня 2023 року, набуде чинності 27 жовтня 2023 року [34];
- «Положення про Національну комісію зі стандартів державної мови» від листопада 2019 року [28];
- Рішення Національної комісії за стандартів державної мови «Про затвердження Порядку перевірки рівня володіння державною мовою, єдиних вимог до процедури проведення іспитів та критеріїв оцінювання» затверджене в травні 2021 року, в редакції від серпня 2021 року [45];
- Рішення Національної комісії за стандартів державної мови «Про затвердження класифікації рівнів володіння державною мовою та вимог до них» від червня 2021 року [38];
- «Вимоги до рівнів володіння державною мовою» від червня 2021 року [26];
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення іспитів на рівень володіння державною мовою» від квітня 2021 року [46];
- Рішення Національної комісії за стандартів державної мови «Про затвердження Порядку оскарження результатів іспиту на рівень володіння державною мовою та розгляду скарг» від травня 2021 року [44];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Реєстру державних сертифікатів про рівень володіння державною мовою» від червня 2021 року [40];
- Рішення Національної комісії за стандартів державної мови «Про затвердження Порядку видачі засвідчених копій виконаних іспитових робіт» від липня 2021 року [42];
- Постанова Кабінету Міністрів України про «Питання нового правопису» від 2019 року [31].

Перелічені документи є мовним законодавством України. Мовне законодавство — це «сукупність законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють використання мов у державі та світі» [18].

Тарас Кияк вважає, що головними чинниками мовної політики є освіта, масмедіа та фахова лексика [8]. З огляду на вище наведені законодавчі акти, можемо вважати, що мовна політика України будується з урахуванням названих головних чинників її творення.

На думку Дениса Грицяка, державна мовна політика має такі структурні елементи:

- суб'єкти (органи державної влади та їх посадові особи як представники держави, політичні партії);
- об'єкти (мови, мовні відносини та групи, мовна ситуація);
- мета (стосовно влади та потреб різних соціальних груп);
- методи реалізації (наприклад, співпраця, тип конфлікту, демократичний чи автократичний шлях) [6, с. 650-651].

Основні суб'єкти української мовної політики. Згідно з розділом 1, статтею 5, пунктом 1 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», за затвердження, забезпечення виконання Державної програми та сприяння опануванню державної мови відповідає Кабінет Міністрів України. Також у пункті 3 статті 5 зазначається, що у рамках цієї Програми Кабінет Міністрів України має сприяти створенню та забезпеченню функціонуванню державних і комунальних мовних курсів із вивчення

української. Ці курси мають бути доступними для громадян України, іноземців і осіб без громадянства [36].

У 2019 році, згідно з постановою Кабінету Міністрів України про «Деякі питання Національної комісії зі стандартів державної мови», було створено Національну комісію зі стандартів державної мови як центральний орган виконавчої влади. Діяльність комісії спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра освіти і науки [28]. Особливою посадовою особою також є Уповноважений із захисту державної мови. Його статус, повноваження та порядок їх реалізації визначаються у 49-57 статтях 8 розділу Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Важливими суб'єктами також є Інститут української мови Національної академії наук України, Інститут мовознавства імені Олександра Опанасовича Потебні, Український інститут книги, Український культурний фонд. На думку Богдана Ажнюка, за певних обставин суб'єктами також можуть виступати громадські та релігійні організації, міжнародні структури [1, с. 11].

Згідно з планом заходів реалізації першого етапу (до 2022 року) стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова — успішна держава», суб'єктами є Державна служба якості освіти, Міністерство освіти і науки, Міністерство культури та інформаційної політики, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство оборони, обласні державні адміністрації, Київська міська адміністрація, органи місцевого самоврядування, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Український інститут національної пам'яті, Національна комісія зі стандартів державної мови, Міністерство закордонних справ, акціонерне товариство «Національна суспільна телерадіо-компанія України», Міністерство молоді та спорту, Всеукраїнське громадське об'єднання «Товариство “Знання” України», Національна соціальна сервісна служба, Міністерство економіки, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Національне агентство України з питань державної служби, Національна поліція, Державне агентство автомобільних доріг та інші центральні органи виконавчої влади [39].

Українська мовна політика не є першою мовною політикою в історії, яка покликана вирішити мовно-культурний та політичний конфлікт чи змінити на своїх територіях статус певних мов. Тому доцільним є вивчення світових практик і їх результатів. Важливо розуміти, що кожен контекст є унікальним і тому потребує індивідуального розгляду та плану дій. У нашій роботі ми порушуємо цю тему, оскільки в українців доволі часто виникають питання, чому не можна просто застосувати мовну політику економічно розвинутих країн до українських реалій. Розглянемо декілька прикладів.

Офіційними мовами Канади є англійська та французька. Тобто мову корінного населення витіснили колонізатори, між пращурами яких протистояння триває і досі. Після заселення землі обома народами все більше утверджувалась англійська мова комунікації та відповідно франкомовне населення зазнавало утисків. Фактично існувала диглосія. Нерівноправність двох мов визнала і спеціальна комісія у 1963 році, яку створив федеральний парламент. Влада розуміла потребу єднання, але люди усвідомлювали потребу збереження своєї мови та культури. Мовна політика не давала бажаних результатів. Інші народи, які прибували до Канади, асимілювалися саме в англійську культуру та відповідно засвоювали цю мову. На думку Світлани Савойської, така політика призвела до мовно-політичного конфлікту і сепаратизму. Тобто навіть в умовах першочергової рівноправності двох мов ми бачимо розділеність суспільства [21]. Наслідком ситуації є результати референдуму 1997-го року. Тоді франкомовній провінції Квебек не вистачило лише 1% для того, щоб стати окремою державою [20]. Різниця досвіду українськомовних українців і франкомовних канадців у тому, що їх не винищували роками, не забороняли їх мову. Випадок Канади — це дві різні нації, які розмовляють різними мовами, але живуть на спільній території. Випадок з провінцією Квебек нагадує ситуацію України з так званими ДНР, ЛНР та анексією Криму. Очевидна різниця у тому, що Україна має потужний зовнішній вплив зі сторони Росії, держави-агресора та проведені там вибори є нелегітимними.

У Сполучених Штатах Америки, як і в Канаді, основна мова — мова колонізаторів. Мовне питання у США постало зі збільшенням іммігрантів, для яких вивчення англійської стало умовою повноцінної інтеграції в соціум. Фактично англійська мова є офіційною, але це не закріплено юридично. Також цікаво, що на місцевому рівні статус офіційних мають такі мови як гавайська, французька та іспанська. Мова у США є засобом комунікації, а не національної ідентифікації, але жителі США все ж мають певну мовну особливість: розрізнення британської та американської англійської (відмінності лексики, правопису, вимови та граматики) [5].

Після Другої світової війни німецька мова втратила свої провідні позиції, які мали відновитись завдяки економічному зростанню країни, але в конкуренцію вступила англійська мова. Також німецька — одна з трьох робочих мов Європейської Комісії, але у 2000-х роках в урядових та офіційних установах Європейського союзу почали домінувати французька та англійська. Тому у 2010 році Федеративна Республіка Німеччина почала провадити варіативні заходи для популяризації німецької мови. Держава пропонує іммігрантам численні можливості для вивчення мови, що має сприяти їх інтеграції у суспільство. Тобто тут ми не прослідковуємо великих мовних конфліктів чи зовнішнього впливу, окрім напливу іншомовних людей. Німці й самі сприяють спілкуванню іноземців німецькою. Наприклад, у 2017 році Улі Хьонесс, Президент футбольної команди «Баварія», оголосив про стягнення штрафів із членів команди за незнання німецької мови. Він прийняв таке рішення, бо «мова об'єднує групу». У 1999 році в землі Баден-Вюртемберг власник транспортного підприємства ввів правило про стягнення штрафів зі співробітників, які під час робочого процесу розмовляли російською [7].

Королівство Бельгія має три офіційні мови: нідерландська, французька, німецька. Бельгія межує з цими трьома державами, що пояснює мовний вплив. Більшість населення — фламандці (Бельгія відділилась від Нідерландів у 1830 році внаслідок Бельгійської революції) [22]. У 1960-х роках із метою збереження єдності країни Бельгію поділили на дві одномовні й одну двомовну частини.

Попри це відбулось лише загострення проблеми використання мов і зараз мовна політика не влаштовує ні представників валлонської політичної партії (франкомовне населення), ні представників фламандської політичної партії (нідерландськомовне населення) [17, с. 311]. Тобто будь-яке розділення лише погіршить ситуацію.

У 1620 році Чехія стала частиною Австрійської імперії, після чого німецька мова отримала статус офіційної. У 1848 – 1849 роках під час Весни націй відбулося національне відродження Чехії, наслідком чого стало повернення у вжиток чеської мови. У 1918 році чехи та словаки об'єдналися у Чехословацьку республіку, а у 1920 році, згідно з конституцією, штучна чехословацька мова стала офіційною, хоча насправді «офіційно вживалася чеська, а словацька відігравала другорядну роль» [9]. Мартін Путна, професор факультету гуманітарних наук Карлового університету в Празі, стверджує, що «словацьку за часів Першої Чехословацької Республіки сприймали як діалект чеської», але завдяки збільшенню волі словаків до самоідентифікації «після 1945 року, за часів Третьої Республіки, та потім за комуністичного режиму словацьку визнавали самостійною літературною мовою» [4]. Для словацької мови це мало стати порятунком від мадяризації [9], оскільки чеська та словацька відмінні на 15 – 20% [4]. Така політика не сподобалась 3 млн німцям, які проживали у Чехії. Чим скористався Гітлер і під приводом визволення пригніченого німецькомовного населення захопив чеський регіон Судети [9]. Такий розвиток події ближче до ситуації України з окупованими територіями за канадський Квебек.

З 1945 року (закінчення Другої світової війни) до відокремлення Чехії та Словаччини у 1993 році на кожній з територій переважно панувала мова відповідної країни [9]. «У 1970-х роках, після федералізації, 60% програм на федеральному чехословацькому телебаченні мало бути чеською мовою, а 40% – словацькою». Маріан Слобода зазначає, що у 70-х – 80-х роках спостерігався найвищий рівень двомовності. Навіть зараз чехи та словаки розуміють мови одне одного. Наприклад, сьогодні в чеському університеті словак може викладати рідною мовою. Цікаво, що у часи Чехословаччини також існував наратив про

«братські народи» [4], але він використовувався у позитивному аспекті. Жодна з цих двох країн не намагалася знищити іншу, насадити свою мову та культуру.

Наочним для України є приклад Білорусі, де російська та білоруська є офіційними мовами, але де-факто відбувається зросійщення. Понад 80% жителів Білорусі послуговуються російською у всіх сферах, понад 75% учнів навчаються у російськомовних школах, близько 90% студентів середніх спеціальних навчальних закладів, державних закладів вищої освіти та професійно-технічних училищах навчаються російською. При цьому самопроголошений Президент Білорусі Олександр Лукашенко не бачить необхідності відновлення вжитку білоруської мови. На його думку, відновлення білоруської мови загрожуватиме знищенню російської [112].

Досвід мовної політики багатомовних країн варто знати, але переважно він не є релевантним для України, оскільки українська мова є титульною. Це важливий фактор з точки зору національної самосвідомості та розуміння багатовікової боротьби за право послуговуватися українською на державному рівні. Схожу думку висловив Лесь Танюк на парламентських слуханнях Закону «Про функціонування української мови в Україні» 12 березня 2003 року. Він зазначив, що не повноцінне функціонування мови титульного етносу призводить до не повноцінного функціонування культури та держави [10, с. 92].

1.2. Мовна ситуація в Україні

Мовна ситуація в Україні спричинена декількома чинниками. Перший — зовнішній. На жаль, тривала боротьба за територіальну цілісність і суверенність України триває й досі. Відповідно держава-агресор нав'язує на тимчасово окупованих територіях свою культуру, мову та навіть викривлену інтерпретацію історії. Так, Схід України та Автономна Республіка Крим знаходяться в окупації дев'ятий рік, а південь України понад рік. У такому випадку українська мова може становити загрозу безпеці та життю громадян на тимчасово окупованих

територіях. Також агресор веде боротьбу не тільки на фронті, а й в інформаційному полі, де нав'язує людям думку про те, що все російське — істинне, дружнє та історично зумовлене, а українське — вороже та негативне; таке, яке потребує знищення та мало б ніколи не існувати [131].

Насправді вище описана проблема є тільки верхівкою айсберга та більше наслідком проникнення ворога у країну задовго до нападу, бо можемо навіть припустити, що люди з проросійськими настроями ніколи не полишали України, а з часом їх ставало тільки більше. У контексті сьогодення можна подумати про колаборантів, тобто переважно про пересічних громадян, які активно підтримують окупаційний режим, але насправді йдеться про політиків, які формують наше «сьогодні» та «завтра». Наприклад, у 2006 році у передвиборчій програмі виборчого блоку опозиційних партій «Опозиційний блок НЕ ТАК» зазначаються наступні пункти: необхідність відмови вступу до НАТО, оскільки це начебто «перетворить Росію зі стратегічного партнера на потенційного ворога України, збудує на кордоні з Росією нездоланну стіну»; узгодження дій з Росією при вступі до Світової організації торгівлі; формування Єдиного економічного простору з Росією, Казахстаном, Білоруссю; створення закону про статус російської мови, який дозволить російськомовним громадянам безперешкодно розмовляти «рідною» мовою [85]. У їх агітаційному відео чуємо «та це не Росія підняла ціну на газ, це ви з нею не змогли домовитися» [129]. Тобто вже у 2006 році опозиція відкрито демонструвала проросійські політичні та лінгвістичні настрої.

Проросійським виявився і четвертий Президент України Віктор Янукович, якого заочно засудили за державну зраду після його втечі [113]. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у держави-агресора навіть були плани повернути Януковича на його попередню посаду [87].

Дмитро Табачник з 2010 до 2014 року перебував на посаді Міністра освіти України [144]. У 2011 році він заявив, що російська література — це одна зі складових освіти цивілізованої людини та відзначив, що у програмі «Світова література» 2011 року дуже великий об'єм становить саме російська література

[146]. Восени 2022 року Табачник став радником Євгена Балицького, гауляйтера окупованої частини Запорізької області. Зараз він має три підозри від СБУ: у державній зраді, вчиненій в умовах воєнного стану; у пособництві державі-агресору; у порушенні законів та звичаїв війни [134].

Другий чинник — внутрішній. Українська мова як державна визнана 10 статтею Конституції України, яку прийняли у 1996 році. Але проблема у тому, що доволі тривалий час мовної політики України не існувало. Натомість проросійські політики шукали способи покращити офіційний статус російської мови в Україні та таки знайшли.

У 1992 році в Раді Європі ухвалили «Європейську хартію регіональних або меншинних мов». Цей документ має на меті захистити від вимирання мови з малою кількістю носіїв. Під час першої спроби його ратифікації «в грудні 1999 року Конституційний суд України кваліфікував ухвалені зобов'язання як неконституційні та відхилив відповідний законопроект». З другої спроби Верховна Рада таки ратифікувала Хартію 15 травня 2003 року. Законопроект містить 13 мов національних меншин серед яких є й російська. Такий об'ємний перелік мов для захисту суперечить завданню Хартії, адже насправді він мав містити лише дві мови: кримськотатарську і гагаузьку. У 2006 це дозволило ухвалити рішення про надання російській мові статусу регіональної у Донецькій, Запорізькій, Луганській, Харківській, Миколаївській обласних радах, а також у міських радах Харкова, Севастополя, Дніпропетровська, Донецька і Луганська. Такий статус регіональної мови фактично прирівнював російську мову до державної, але тоді прокуратура скасувала більшість згаданих рішень [15].

У вересні 2010 року Голова фракції Партії регіонів Олександр Єфремов, голова фракції Комуністичної партії Петро Симоненко та член Блоку Литвина Сергій Гриневецький зареєстрували у Верховній Раді законопроект №1015-3 «Про мови в Україні». Загрозу для української мови становила норма, згідно з якою 10% носіїв певної мови достатньо для встановлення її статусу регіональної. Фактично це означало доволі високу ймовірність, що у всіх регіонах російська зможе функціонувати на рівні з українською. «За ініціативою тодішнього голови

Верховної Ради Володимира Литвина законопроект “Про мови в Україні” було подано на експертизу до наукових установ. Всі інституції, які його розглядали, а саме: Інститут української мови Національної академії наук України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, Вчена рада Національного університету “Києво-Могилянська академія” визнали невідповідність законопроект Конституції України. В результаті він був відхилений Верховним Судом України та знятий з розгляду Верховною Радою [15]. Також до Володимира Литвина й народних депутатів звернулись 20 громадських організацій з проханням зняти з розгляду цей законопроект [63]. 4 жовтня у Києві, Харкові, Чернігові та Львові відбулися акції «Врятуй свою мову!» під час яких учасники закликали зняти законопроект «Про мови в Україні» з розгляду [58].

Того ж місяця Сергій Ківалов і Вадим Колесніченко подали до Верховної ради законопроект «Про засади державної мовної політики» з незначними змінами [15], який ухвалили з порушенням процедури [116]. Цікаво, що Колесніченко був Головою Ради Всеукраїнської громадської організації «Правозахисний громадський рух “Російськомовна Україна”» [114] та Координаційної ради організацій російських співвітчизників [61]. Володимир Василенко, Лариса Масенко, Володимир Панченко та 67 інституцій громадянського суспільства надіслали листа депутатам Верховної Ради з проханням та аргументацією голосувати проти законопроекту «Про засади державної мовної політики» [64]. Ухвалення законопроекту Верховною Радою викликало хвилю протестів, які пізніше назвали «Мовним майданом». Попри це тогочасний Президент України Віктор Янукович підписав Закон. Скасували цей закон 23 лютого 2014 року, після Революції гідності. «28 лютого 2018 року Конституційний Суд України визнав цей закон неконституційним і таким, що втратив чинність» [101]. Тобто влада, яка мала гуртувати суспільство, лише розколювала його та шукала шляхи для побудови Росії в Україні.

Ще одним фактором стало те, що різке впровадження проукраїнської мовної політики викликало частковий опір у суспільства. На нашу думку, так

сталося через недостатню поінформованість суспільства про трагічну та тривалу історію української мови. Було проведено доволі мало заходів, які відповідають принципу «лагідної українізації».

У червні 2014 року п'ятий Президент України Петро Порошенко дав інтерв'ю французькому виданню *Le Figaro*, у якому «визнав рішення про позбавлення російської мови статусу регіональної, запровадженого в законі Ківалова-Колесніченка, помилковим і наголосив на тому, що подібні ескапади ніколи не матимуть його схвалення». Цікаво, що сама Франція Хартію не ратифікувала [14].

У лютому 2021 року заступник голови уряду Російської Федерації Дмитро Рогозін заявив, що представники Росії будуть вимагати надання російській мові офіційного статусу в Євросоюзі, оскільки там живе багато росіян; російська мова має бути визнана офіційною, регіональною чи державною всюди, де знаходиться велика кількість росіян. Логічну мовну політику країн, які хочуть відновлювати власну державну мову та культуру і захищати її, представник держави-агресорки назвав безкарною русофобією, дискримінацією та гоніннями на російську культуру. Також зазначив, що подібні дії означають недостатню підтримку росіян, які перебувають за кордоном [149].

Згідно з опитуванням Національної академії наук України, якою мовою українці послуговуються у побуті, яке проводилося щорічно з 1992 року по 2020 рік, маємо таку динаміку: українською мовою стали говорити на 14% більше, українською та російською одночасно на 10,7% менше, іншими мовами на 1,9% менше [25, с. 294] (див. додаток А [90]). Тенденція щодо використання української мови позитивна, але останні 8 років тимчасово окуповані регіони не брали участі в опитуванні, що свідчить про те, що ми не маємо реальних даних щодо побутової мови українців.

Висновки до першого розділу

Від моменту здобуття Україною статусу незалежності було розроблено та впроваджено ряд документів, які стосуються мовного законодавства. Проросійські політики намагалися юридично прирівняти статус російської мови до української та частково мали в цьому успіх. Українське суспільство активно реагувало на ці процеси та намагалося завадити поросійщенню. Сучасне мовне законодавство дійсно сприяє поширенню використання української мови.

З 1992 до 2022 року спостерігалась позитивна динаміка у використанні української мови як побутової, але доволі велика частка українців залишалась російськомовними чи двомовними. На окупованих територіях насадження російської мови відбувається й надалі.

Мовна політика в Україні має більш політичний характер, аніж суто лінгвістичний. Її основна ціль — державотворення та єднання українського народу. Сучасне мовне питання України зумовила активна та доволі агресивна мовна політика інших держав стосовно України, особливо Росії. Звичайно, що неможливо забути наративи, які нам нав'язували роками та позбутися комплексу меншовартості в один момент. Саме тому існує потреба у великій кількості лінгвістичних заходів, затверджених на законодавчому рівні.

Україна не єдина країна потребою якої є впровадження мовної політики. У розділі розглянуто історичні передумови мовного питання у Канаді, США, Німеччині, Бельгії, Чехії та Білорусі. Проаналізовано дотичні події та зазначено рівень доцільності порівняння. Але жодна з цих країн не перебувала під таким тривалим гнітом, як Україна. Відповідно, українську мову, культуру та провідних діячів винищували значно довше, що значно вплинуло на сьогодення.

Було проаналізовано тексти законів (Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»), план заходів реалізації першого етапу (до 2022 року) стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова — успішна держава», постанову Кабінету Міністрів України про «Деякі питання Національної комісії зі стандартів державної мови» та інші).

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ МОВНІ ПРОЦЕСИ

2.1. Відмова від російської мови як шлях до українізації

На противагу проросійським політикам є не тільки громадськість, а й окремі особистості, які відстоюють вживання української мови. Наприклад, Лариса Ніцой, дитяча письменниця, викладачка, громадська діячка, член Національної спілки письменників України. Вона відома своїми різкими висловлюваннями про російську мову. Одним із гучних випадків став скандал із футболістом Артемом Довбиком. Він забив вирішальний гол у 1/8 Євро-2020, а після матчу дав інтерв'ю російською мовою, що і викликало обурення Ніцой. Вона закликала шанувальників, які назвали футболіста героєм, нагадати йому, що українські герої розмовляють українською. Думки аудиторії стосовно позиції Ніцой розділилися на тих, хто повністю її підтримує; підтримують її думку, але вважають методи неправильними; більшість нівелювала мовне питання та не підтримала письменницю [91]. Батько Артема Довбика стверджує, що його син вдома розмовляє українською, а в команді всі російськомовні [57].

У 2018 році під час ефіру на підсанкційному каналі NEWSONE Лариса Ніцой попросила ведучу Діану Панченко перейти на українську, оскільки це загальнонаціональне медіа, а не канал регіональної меншини. Журналістка відмовилась, аргументувавши це тим, що канал, на якому вона працює, виконує мовну квоту, після чого Ніцой пішла з ефіру [123]. На нашу думку, такий спосіб вираження своєї позиції є набагато прийнятнішим та ефективнішим за наведений вище. Також суспільство матиме на нього набагато менше негативної реакції та висловлюватиме підтримку, оскільки мета мовних квот полягала у збільшенні частки української мови у публічному просторі та монолінгвізм як остаточний результат. Це підтверджують слова Олександра Ткаченка, Міністра культури та інформаційної політики України: «... від 1 січня 2023-го 90% контенту на

загальнонаціональних каналах має звучати українською, а з 1 січня 2024-го — 100%» [108].

Деякі зауваження щодо української мови є дуже суперечливими, особливо коли ми говоримо про військовослужбовців, які зараз захищають територіальну цілісність України. На нашу думку, суспільство має з повагою ставитися до цих людей незалежно від того, якою мовою вони говорять, адже на фронті є навіть іноземці, чия присутність дозволяє цивільним продовжувати свою життєдіяльність на території незалежної України, але Лариса Ніцой має іншу думку. 8 травня 2023 року вона опублікувала у фейсбуці допис про свій діалог із військовим, якого закликала говорити українською замість «мови орків» [124]. Велика частка коментарів є негативними, хоч форма донесення цілком прийнятна. Неприйнятним є контекст, бо вибір ризикувати власним життям заради своєї країни та її громадян важить дуже багато, а перейти на іншу мову з тієї, яку тобі нав'язували багато років, — це доволі тривалий процес, який вимагає зусиль і роботи над собою.

Відома українська мовознавиця та політикиня, докторка філологічних наук, професорка Львівського національного університету імені Франка, блогерка Ірина Фаріон теж доволі часто потрапляє в суперечки з мовного питання через свою радикальну позицію та способи її вираження. Наприклад, у лютому 2023 року в інтерв'ю з блогеркою Еммою Антонюк вона підтвердила свої слова про те, що події в Маріуполі — кармічність. Фаріон зазначила, що це наша провина у тому, яких політиків ми вибирали та на коментар Антонюк про дію російської пропаганди відповіла: «Та ви що, Росія винна? А вони мозок по дорозі загубили. Вони йшли і в них витекли мізки по дорозі...» [99]. У грудні 2022 року в ефірі радіостанції Radio UA Chicago Ірина Фаріон сказала, що «треба радикально боротися з ворогом, а не закликати до лагідної українізації. Це все одно що закликати, щоб тебе лагідно згвалтували» [98]. У 2017 році бачимо таку фразу Фаріон: «25 років ми з ними бавимось, 25 років ми книжечки для них пишемо в розмальовках. Все, закінчилось це! Закінчилось! І не треба нам нічого вигадувати. Треба просто тиснути на них на кожному кроці. Створювати

шалений дискомфорт. Щоб вони рот боялись відкрити. У нас війна! З ким ми збираємось панькатися! Метод тільки один, який озвучив у свій час ще великий Грінченко, автор нашого словника: "Якщо ви хочете чогось досягнути, демонструйте силу: інтелектуальну, духовну, моральну, силу зброї, силу своєї культури". Усіх треба шмагати українською мовою! І так, щоб із них пирскало!» [62].

Звісно, що такі різкі та недоречні висловлювання тільки відштовхують людей, які поступово переходять на українську. Агресія обох діячок породжує негатив, який є небажаним стосовно українізації. Нам треба сформуванати позитивний образ мови та викликати бажання говорити українською, а не подавати це як примус.

З переходом на українську в людей з'являється запит на українськомовний контент і в першу чергу такий, що допоможе швидше перейти на державну мову. Одним із прикладів є блог Андрія Шимановського, випускника Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені Івана Карповича Карпенка-Карого, у тіктоці [80] та інстаграмі [79]. Хлопець популяризує українську за допомогою розважальних відео, у яких розповідає про наголоси, русизми, синоніми, фразеологізми, поширені помилки та правильний переклад слів. Також Андрій розробив короткий курс «Мовний марафон» [117], який складається з уроків, прямих увімкнень і практичних завдань. Основні теми курсу це дихання, дикція, голос та орфоепія. Програма розрахована на людей, у яких мало вільного часу, тому на курс можна витратити близько 15 хвилин на день [132].

Данило Гайдамаха, більш відомий як Чорнобровий, випускник Навчально-наукового інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, в тіктоці та інстаграмі популяризує українську мову через відео, де доносить цінність державної мови й розповідає про історію України. Хлопець на власному прикладі демонструє та дає рекомендації, як перейти з російської, адже сам нею розмовляв до 11 класу [135]. У 2022 він створив ще й

англомовну версію свого профілю у тіток, щоб говорити про Україну до іноземців.

Контент для популяризації української мови створюють у тому числі за підтримки держави. У травні 2023 року група 1+1 media та альтернативне медіа WAW за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики України запустили проєкт «Плюсуй українську». У рамках ініціативи впродовж 2023 року створюватимуться пізнавальні помічні відео для переходу на українську, а також у тематичному телеграм-каналі публікуватимуться навчальні матеріали та корисна інформація [82]. У листопаді 2022 року команда філії Національної суспільної телерадіокомпанії України «Суспільне Чернігів» створила на ютуб-каналі відео рубрику «Лагідна українізація», «де педагогиня Світлана Молочко запрошує попрацювати над правильною вимовою та грамотністю української мови» [60].

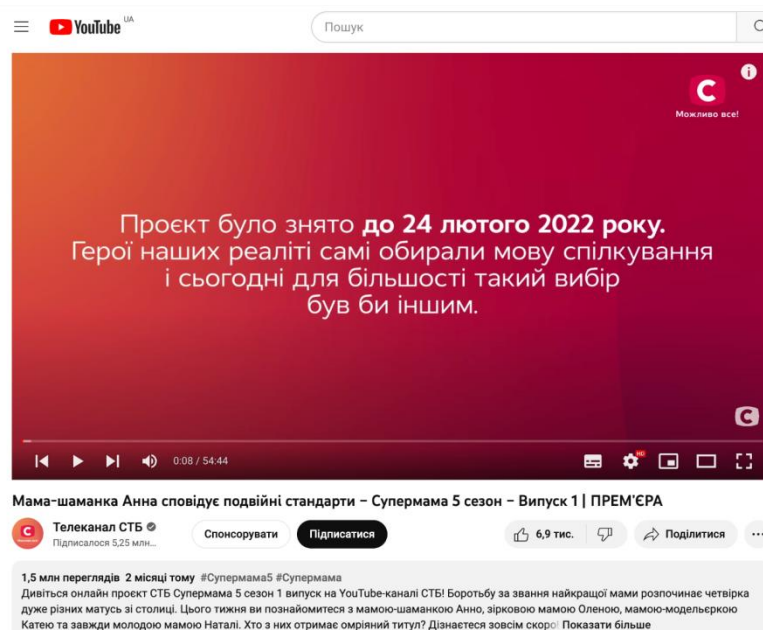
Культурно-освітній контент може бути подано й у великій гумористичній формі. Доволі показовими та вдалимими є такі проєкти, як ютуб-канали «Солов'їне шоу» [152] та «Хто ми є» [153]. Перший ютуб-канал представлений відео, у яких запрошені гості (інфлюенсери та інші відомі особистості) демонструють знання української мови під час відповідей на питання та виконання завдань, тобто шоу побудоване у формі змагання. Відповіді учасників коментує та наводить необхідні у певній ситуації правила вчителька української мови та літератури Катерина Тимошенко. Програма «Солов'їне шоу» з жовтня 2022 року доступна не тільки на ютубі, а й на телеканалі «СТБ» [139]. Другий ютуб-канал, «Хто ми є», про історію. Якщо у першому випадку ми маємо дві запрошені людини, то тут одна, яка має «напарника» — історичну постать, про яку говоритимуть впродовж випуску. Відповіді учасника коментує та виправляє філософ та історик Олександр Воронюк. Гості цього шоу наприкінці отримують свою рейтингову позначку поміж інших учасників. Обидва шоу є пізнавальними та містять розважальний компонент, що робить їх популярними й успішними. На нашу думку, саме такі проєкти відповідають принципу лагідної українізації та заохочують суспільство вчити свою мову та історію. Схожий розважально-

пізнавальний проєкт «Блокпост» у травні 2023 року запустили на телеканалі «Дім». Шоу побудовано за принципом інтелектуального змагання між двома зірковими учасниками. Ведучий Володимир Шумко перевіряє знання учасників у тематиці історії України, української мови, культури, мистецтва, законів та традицій [81].

Тарас Сливка розробив розширення stopRU для ютубу, яке можна встановити на пошукові системи Google Chrome та Firefox [138]. Це розширення виявляє відео з літерами ё, ъ, ы, э, яких немає в українській абетці, та надсилає відеохостингу повідомлення «не цікавить» або «не рекомендувати канал» стосовно таких відео [137]. Тобто після певного періоду використання розширення stopRU ви будете бачити у вашому YouTube тільки український контент, якщо ігноруватимете відео російського виробництва та підтримуватимете українські.

Сприяють українізації і зміни в законодавчій базі. Важливим є нововведення до Закону України «Про медіа» про визначення українськомовної передачі. Тепер програма є такою, «якщо виступи (репліки) ведучих (дикторів) програми, осіб, які беруть участь у програмі, виконані, перекладені із застосуванням синхронного або послідовного перекладу, дубльовані, озвучені (з урахуванням вимог цього Закону) українською мовою. Винятки стосуються лише мов корінних народів, коротких реплік і виступів в репортажах з місця подій, спонтанних реплік в живому ефірі (їх тривалість не може перевищувати 10% тривалості передачі), пісень, кліпів, коротких уривків об'єктів авторського права». Раніше це стосувалося лише ведучих, завдяки чому російськомовні продукти також вважалися українськомовними [110, С. 16-17]. На українських каналах є реаліті-шоу, де роль ведучих і відповідно відведений для них час — мінімальні. Одним із таких є шоу «Супер мама» на телеканалі «СТБ». У березні 2023 року стартував 5 сезон цього шоу. Учасники розмовляють переважно російською мовою, що не перекладається та не дублюється українською. Тобто станом на сьогодні це є порушенням Закону «Про медіа». Команда шоу створила тільки на пояснювальний напис на початку відео: «Проєкт було знято до 24

лютого 2022 року. Герої наших реаліті самі обирали мову спілкування і сьогодні для більшості такий вибір був би іншим» (див. іл. 2.1. [144]).

Ілюстрація 2.1. Пояснення вживання учасниками російської мови на шоу «Супер мама»

Задля розуміння ефективності мовної політики та лагідної українізації потрібно регулярно проводити тематичні дослідження щодо реакцій і змін у суспільстві. Згідно з результатами опитування, яке проводилось 13 по 21 грудня 2022 року фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки програми MATRA, частка громадян України, які спілкуються українською мовою у побуті, зросла з 64% до 71% порівняно з 2021 роком. Кількість громадян, які вважають українську мову рідною зросла за рік з 77% до 87%. Близько 53% українців вважають недоречним для українських діячів створення російськомовних культурних продуктів. Приблизно 60% вважають недоречною надання державної підтримки для створення російськомовного культурного продукту українськими культурними діячами [119].

Згідно з опитуванням компанії Gradus Research, станом на 20 квітня 2022 року 41% опитаних розмовляли українською. Згідно з опитуванням, яке проводилось 24 - 25 квітня, кількість таких респондентів становить 61% (див.

додаток Б [77]). Згідно з сімнадцятим загальнонаціональним опитуванням групи «Рейтинг», яке проводилось 17 - 18 серпня 2022 року, кількість громадян України, які використовують українську мову в побуті, продовжує зростати. 51% респондентів зазначили, що перейшли в побуті на українську (що на 3% більше за кількість таких респондентів у квітні 2022 року), 33% розмовляють двома мовами, 13% — російською. 76% опитаних вказали українську мову як рідну, 19% — російську. Цікаво, що 30% російськомовних респондентів вважають, що українська мова має бути єдиною державною мовою, 10% підтримують статус російської, як офіційної в окремих регіонах, 3% хочуть бачити російську як другу державну мову в Україні [136].

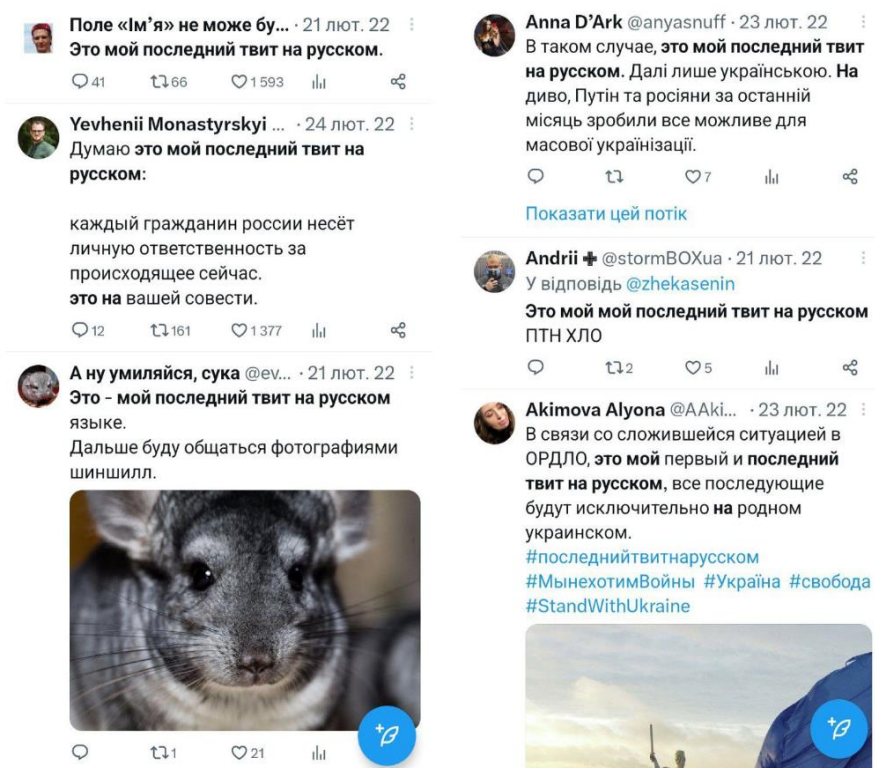
2.2. Перехід російськомовних українців на українську мову

Визнання Президентом Росії Путіним незалежності незаконно утворених так званих Донецької та Луганської народних республік і початок повномасштабного вторгнення не просто отримали негативну реакцію українського суспільства, а запустили механізм гуртування та повернення державності. Звичайно, що в соцмережах і на вулиці побільшало української символіки, але що стало більш символічним та значущим — масовий і публічний перехід на державну мову.

Мова є ідентифікатором *свій* — *чужий*, тому нам набагато легше ідентифікувати за кордоном і в межах нашої держави українськомовних українців, аніж іншомовних. В умовах війни мова є не тільки засобом підняття загальнонаціонального духу та переродження народу, а й гарантією безпеки. Росіяни не розуміють українську й не можуть нею розмовляти як білінгви-українці російською. Павло Вишебаба, боєць Збройних сил України, розповідає, що воїни «розуміють, що українська мова — це твоя безпека. Коли заходить сонце і настає темрява, всі починають говорити українською» [86]. Ветеран і морський піхотинець Гліб Стрижко, який перебував у російському полоні: «Я

російської мови боюсь. Я коли чую російську мову для мене це тупо небезпека. У мене прям аж тіло мобілізується» [103].

Користувачі соціальних мереж сповіщають про зміну мови свого спілкування завдяки відповідним дописам [94]. У твіттері користувачі запустили флешмоб «это мой последний твит на русском». Такий напис супроводжувався негативними висловлюваннями на адресу Росії та росіян (див. іл. 2.2., 2.3.).

Ілюстрація 2.2. Дописи українців у твіттері

Ілюстрація 2.3. Дописи українців у твіттері

З початку повномасштабного вторгнення українці стали масово відмовлятися від російських серверів і переходити на українські чи іноземні аналоги, більше слухати українськомовну музику та відмовлятися від російських продуктів. Цьому є пояснення не тільки політичне, а й економічне, оскільки користуватися послугами російського бізнесу означає опосередковано сплачувати податки Російській Федерації та фінансувати війну, у якій гинуть громадяни України та добровольці з інших країн. Відповідно російська стала значно більше позиціонуватися як «мова агресора», а російськомовні українці та ті, хто частково розмовляв російською, стали більше послуговуватися українською мовою.

Головний виконавчий директор і співзасновник Duolingo Луїс фон Ан повідомив, що на названій електронній платформі вивчення мови і краудсорсингового перекладу тексту попит на вивчення української мови серед іноземців зріс на 577% [56]. Тобто зараз час не тільки перейти на українську мову, а й популяризувати її.

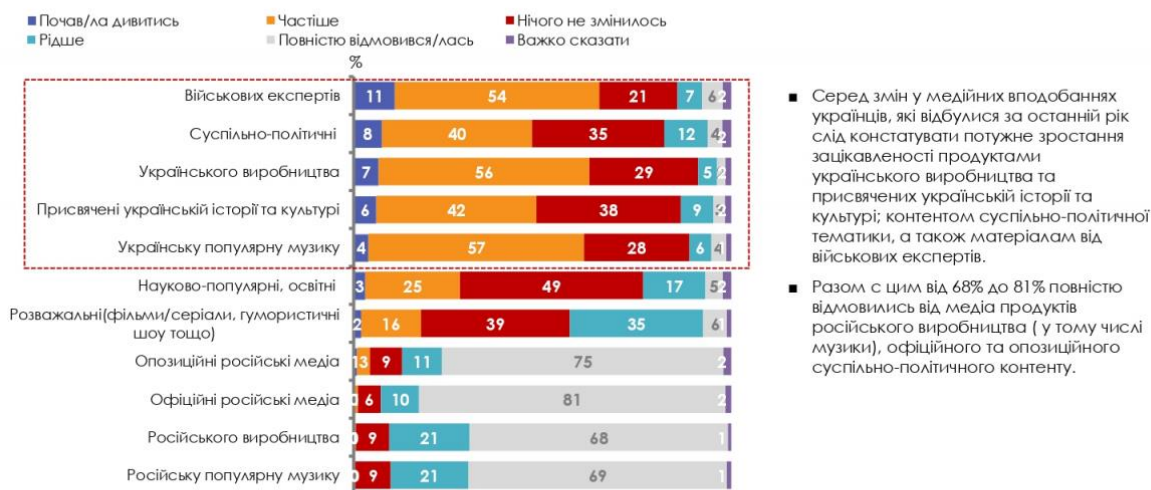
Суспільство задає вектор розвитку держави та публічного сектору. Таким чином перехід на українську мову звичайних російськомовних українців змусив перейти на українську й представників вітчизняного шоубізнесу та його відгалужень. Звичайно, що у відомих особистостей також є і своя мотивація для зміни мови спілкування та діяльності. Як ми вже зазначали раніше, перехід на українську означає споживання українськомовного контенту, який являє собою не тільки освітні мовні відео, а й записи шоу, стендапів, тік токів тощо.

Згідно із сімнадцятим загальнонаціональним опитуванням групи «Рейтинг», понад 40% респондентів перестали дивитися російські серіали і слухати російську музику [136]. Згідно зі згаданим раніше опитуванням компанії Gradus Research, після повномасштабного вторгнення 45% опитаних відмовилися від прослуховування російської музики, а 22% стали слухати її значно менше [77]. У рамках дослідження індексу медіаграмотності українців громадська організація «Детектор медіа» з'ясувала, що 7% опитаних почали дивитися контент українського виробництва, 56% стали споживати більше, 5%

почали споживати рідше, 1% повністю відмовився; 6% почали споживати контент, присвячений українській культурі та історії, 42% стали споживати такий контент частіше, 9% споживають рідше, 3% повністю відмовились; 4% опитаних почали слухати українську популярну музику, 57% стали слухати частіше, 6% слухають рідше, 4% повністю відмовились [96] (див. іл. 2.4.).

ЗМІНА МЕДІЙНИХ ВПОДОБАНЬ

детектор медіа

База: всі опитані, N= 1200 (2022 р.). Питання: Як змінилися ваші медіавподобання за останній рік? Які програми/передачі ви стали дивитись/слухати/читати рідше, чи навпаки, частіше?

Ілюстрація 2.4. Зміна медійних уподобань

За даними опитування Київського міжнародного інституту соціології, яке проводилось з 27 січня по 3 лютого 2023 року, за 2022 рік 56% учасників опитування почали слухати більше української музики, 22% стали читати більше книг українських авторів, 42% більше дивились серіали та фільми українського виробництва, 46% частково чи повністю відмовилися від російських фільмів; 53% більше слухали українську музику, 41% частково чи повністю відмовилися від російської музики, 6% припинили слухати; 38% стали читати більше українських книг, 31% відмовилися від російських; 39% почали споживати більше українського контенту на ютубі, 31% відмовилися від російського; 34% почали більше слухати та / або читати українських блогерів, 26% припинили

слухати та / або читати російських; 35% перейшли на українські вебсайти, 27% більше не відвідують російські [111].

За словами Ярослави Кравченко, української теле- та радіоведучої, продюсерки, громадської діячки, засновниці та директорки «Дикого Театру», 22 лютого 2022 року архітектор Слава Балбек завдяки публікації допису у фейсбуці запустив «хвилю» переходу на українську мову [109]. Він написав, що поступово змінюватиме мову спілкування та попросив його в цьому підтримати [67]. Сама Ярослава також заявила про свій перехід на українську, але цікаво, що вона використовувала російську тільки при спілкуванні з друзями. Кравченко довелося вивчити іншу мову під час переїзду до Києва у 2000 році [109].

Блогерка Аліна Шаманська з аудиторією у 1,3 мільйони підписників на Всеукраїнському форумі «Українська — мова перемоги» у 2022 році, присвяченому дню Української писемності та мови, дала коментар про те, що «після 24 лютого мені просто стало соромно говорити російською не тому, що так треба, не тому, що так диктує сучасний світ, а тому, що так хоче моя душа і я вважаю, що так правильно» [115]. У своєму інстаграм-блозі вона зазначила, що невеликий проміжок часу провадила комунікацію на сторінці почергово обома мовами, але зрозуміла, що треба відмовитися від російської. Також Шаманська закликала українців, які знаходяться за кордоном, не підтримувати російських артистів та все, що пов'язане з країною-агресором [148].

Директорка департаменту комунікацій благодійного фонду «Таблеточки» Ганна Юровицька 22 лютого у своєму дописі у фейсбуці розповіла, що перевела комунікації фонду на українську у 2017 році впродовж пів року, а сама починає говорити українською в побуті тільки зараз. Жінка також попросила оточення з розумінням ставитися до її майбутніх помилок: «... бажаю собі успіхів, а оточуючим терпіння моєї іноді безграмотної мови» [151].

На думку музиканта та добровольця Андрія Хливнюка, «музика перетворилася на ще один засіб боротьби. Це перестало бути шоубізнесом». У репертуарі його гурту «Бумбокс» є чимало російськомовних пісень, але зараз він їх не виконує та коментує це так: «Мені просто гидко, це ніяка не принципова

позиція. Наш ворог використовує мову як зброю» [65]. Надія Дорофєєва випустила російськомовну пісню «Разноцветная» перед початком повномасштабного вторгнення, 16 лютого, а у червні 2022 року вона оголосила конкурс на переклад цієї пісні на українську. 5 серпня відбувся реліз українськомовного перекладу «Різнокольорова» [92]. На своїй сторінці в інстаграмі співачка також поступово перейшла на українську.

Співак Константин Бочаров, більш відомий як Melovin, після повномасштабного вторгнення разом із батьками перейшов на українську. Артист зазначив, що йому гидко за українців, які розмовляють російською під час перебування за кордоном, адже так зникає єдина ознака, за якою ми можемо відрізнити українця від росіянина [75]. Фронтвумен українського гурту «The Hardkiss» Юлія Саніна, як і Константин Бочаров, народилась і зростала в російськомовній родині, тому вона вступила до Київського національного університету імені Тараса Шевченка на спеціальність «Фольклористика, українська мова і література та іноземна мова», щоб вивчити українську. Після анексії Росією Автономної Республіки Крим та окупації Луганської та Донецької областей учасники гурту «The Hardkiss» поступово переходили на українську в публічному просторі та обірвали робочі контакти з державою-агресором. Із початком повномасштабного вторгнення учасники гурту «The Hardkiss» перейшли на українську й у повсякденному житті [133]. Цікаво, що в репертуарі цього гурту наявні виключно українськомовні та англійськомовні пісні. Багато співаків і гуртів раніше писали та виконували пісні російською, щоб вони були сприйнятими ширшою аудиторією. Згаданий гурт так само хотів охопити якомога більше людей, але вони обрали кращий шлях для такої цілі — використання англійської мови, бо очевидним є той факт, що орієнтир начебто на російськомовних українців був і орієнтиром на росіян.

Співачка та телеведуча Ольга Полякова: «Мені дуже шкода моїх пісень, тому що їх дуже любить наша країна і, якщо чесно, у своїх концертах я продовжую співати їх, тому що люди хочуть ходити на хіти і їм доведеться трошки почекати доки мої українськомовні пісні стануть хітами і повністю

замінять мій репертуар, але я розумію, що це необхідно». За словами жінки, до 2014 року всі українські артисти хотіли стати зірками в Росії, бо це був єдиний шлях до популярності в Україні. Цим співачка пояснює й російський кокошник, який досить довго був невід'ємною частиною її образу, бо головним орієнтиром була російська аудиторія. Вагомим фактором для розвитку українського шоубізнесу стала заборона в'їзду російських артистів. Це дало змогу заробляти українським артистам і вкладати гроші у своє просування в Україні [125]. Зараз співачка відвідує індивідуальні заняття з української мови, а також запустила інстаграм-шоу «Знай нашу», на якому, як зазначила Ольга Полякова, кандидатка філологічних наук Ксенія Тараненко перевіряє «знання лексики, фонетики, семантики, культури та спорту, аби допомогти всім українцям вичавити з себе "кровосісів" та "новорічні йолки"» [126].

Телеведучий Олексій Дурнев родом із Маріуполя. Він також перейшов на українську після 24 лютого. У своєму інстаграмі інфлюенсер закликав підписників спробувати перейти на українську в побуті та почати споживати українськомовний контент. Бачимо звертання і до українськомовних українців, де він просить підтримувати інших у переході на державну мову, а не критикувати та виправляти помилки, оскільки це знищує бажання та зменшує потяг до всього українського [93].

Співак та телеведучий Володимир Гудков (псевдонім — Дантес) родом із Харкова і також тривалий час розмовляв російською. На своїй сторінці в інстаграмі він поділився тим, що йому також страшно робити помилки, але замість зауважень і насмішок щодо своєї української він отримав велику кількість підтримки [89]. Актор і телеведучий Андрій Бедняков із Маріуполя перейшов на українську у травні 2022 року. Він не закликав своїх підписників переходити на українську, але наголосив на тому, що це його свідомий вибір, а російськомовні українці також є патріотами [78].

Український стендап і загалом розважальні шоу не тільки перейшли на державну мову, а й додали багато патріотичних жартів і гумору, спрямованого проти держави-агресорки. У виступах стендап-коміків побільшало

ненормативної лексики, яка з часу повномасштабного вторгнення толерується суспільством. Переважно її використовують на позначення росіян, Росії, Президента Росії, дій російських військових, реакції на наслідки повномасштабного вторгнення, підтримку Росії міжнародними компаніями, інституціями, іншими країнами та відомими діячами різних країн. Наприклад, доволі відомим став уривок з виступу Анастасії Бабій (псевдонім — Настя Зухвала): «Й*бана, бл*ять, русня. Й*бана русня, еволюційна калюжа, нація *бачів дітей і дідов». Свій перехід на українську мову Анастасія характеризує як поступовий, але додає, що з дитинства говорила українською, а потім перейшла на російську [118].

Комік Валентин Міхєнко перейшов на українську мову після повномасштабного вторгнення. Під час інтерв'ю на ютуб-каналі «Розмова» закликав громадян України розмовляти українською, а також поділився цікавим коментарем: «Ми колись жартували, що типу, коли ти розмовляєш українською, в тебе рот широкий, усміхнений, а когда ты говоришь по-русски ты как будто сосёшь х*й» [84].

Подружжя блогерів Дар'я Квіткова та Микита Добринін, співачка Анна Трінчер, блогер Олександр Волошин, акторка Наталія Денисенко, блогерка Анна Сторожук, співачка Анастасія Каменських і багато інших артистів і відомих особистостей України також перейшли на державну мову. На прикладі таких відомих людей, як Ярослава Кравченко та Анастасія Бабій спостерігаємо явище «реукраїнізації», що свідчить не просто про засилля російської від часу існування незалежної України, а й зросійщення українськомовних людей. Таке засилля було присутнє не тільки в мові, а й у культурі: не було так багато українськомовного контенту, музики, фільмів, серіалів, вистав, книг, телепередач та інших продуктів. Отже, постає необхідність у компенсації дефіциту українськомовних продуктів. Ринок відносно задовольняє потребу, але через відсутність конкуренції та захоплення суспільства буквально всім українськомовним контентом і всіма українськомовними діячами або тими, які в

процесі переходу на українську, якість продукту в тих сферах, де його раніше не було або був у невеликій кількості, — значно нижча.

Публічні заяви про перехід на українську грають важливу роль, оскільки так ті, хто переходять на українську, підтримують одне одного та показують на власному прикладі російськомовним українцям, що російську мову в усіх сферах варто і треба замінювати на державну. Важливо розуміти, що інтерес до мови взаємопов'язаний із підтримкою цінностей, національною свідомістю, інтересом до культури та історії. Люди слідуєть трендам та уподібнюється тим, кого вони вважають авторитетом.

Висновки до другого розділу

Українська влада пропагує принцип лагідної українізації, з чим незгодні такі особи, як письменниця Лариса Ніцой та науковиця Ірина Фаріон. На противагу їм існують такі блогери, як Андрій Шимановський і Данило Гайдамаха, які популяризують державну мову, пояснюють, чому нам треба говорити українською, знімають контент про правила та історію. Саме такий підхід задовольняє потребу української аудиторії, а не відлякує її. Це розуміють українські медіа та артисти, тому створюють відповідні продукти: відео рубрика «Лагідна українізація» філії Національної суспільної телерадіокомпанії України «Суспільне Чернігів», ютуб-канали «Солов'їне шоу» та «Хто ми є», розважально-пізнавальний проєкт «Блокпост» на телеканалі «Дім», проєкт «Плюсуй українську» групи 1+1 media та альтернативного медіа WAW за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики України. Також створюються й інші проєкти, як, наприклад, розширення stopRU для ютубу, яке дозволяє виявляти російськомовний контент та прибирати його.

Такі проєкти є підтримкою для людей, які переходять на українську, а не першопричиною зміни мови їх спілкування. Каталізатором українізації стало повномасштабне вторгнення, але все одно варто розуміти, що цей процес триватиме роками.

Після проголошення Путіним незалежності ЛНР та ДНР українці запустили флешмоб у твіттері «это мой последний твит на русском». Співаки, стендап-коміки, блогери та інші відомі особистості також стали повідомляти про перехід на українську мову, про початок написання їх пісень українською. Це відбувалось переважно у інстаграмі та фейсбуці.

Опитування Київського міжнародного інституту соціології, групи «Рейтинг», компанії Gradus Research, фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки програми MATRA свідчать про те, що українці стали більше спілкуватися

державною мовою, відмовлятися від російськомовного контенту та споживати українськомовний.

Наведені результати досліджень свідчать про необхідність підтримки розвитку українського контенту та культури, оскільки треба не просто задовольнити попит українців, а й надати їм можливість споживати те, що їм до вподоби. Відсутність різноманітності матеріалу в медійному просторі спричинить відтік уваги до російського ринку. Це треба врахувати при подальшому плануванні мовної політики. Людям необхідно побачити діячів культури для того, щоб їх підтримувати надалі, а для цього важлива першочергова допомога держави. Так ми не тільки надамо можливості для розвитку вже наявним артистам, блогерам та активістам, а й залучимо нових.

РОЗДІЛ 3

МОВА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

1.1. Позичіонування української мови на міжнародній арені

Біженці, апатриди або інші особи, які прибувають в іноземну державу для подальшого перебування там, часто з отриманням громадянства у перспективі, у більшості випадків мають не лише дотримуватись законодавства обраної ними країни, а й скласти певні іспити. Така політика країн дозволяє показати новим мешканцям необхідність дотримуватись законів та надати необхідну інформацію про країну їх перебування, яка допоможе легше інтегруватися у нове суспільство.

Згідно з Законом України «Про громадянство України», до умов отримання іноземцями українського громадянства належать наступні пункти:

- визнання і дотримання законів та Конституції України, що засвідчується аплікантом у заяві про набуття українського громадянства;
- наявність декларації про відсутність іноземного громадянства;
- безперервне проживання на території України на законних підставах впродовж останніх п'яти років безпосередньо перед поданням заяви на отримання громадянства України (цей пункт має ряд винятків, згідно з якими зазначений строк становить менш ніж п'ять років);
- наявність дозволу на імміграцію;
- наявність легальних джерел прибутку;
- володіння або розуміння державної мови на достатньому рівні для розуміння та спілкування [35].

Вище наведений Закон ухвалили у 2001 році. Перевірку зазначеного володіння та розуміння з української мови для осіб, які подають клопотання про набуття громадянства України ухвалили у 2019 році в формі іспиту згідно з Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Завдання щодо запровадження згаданого іспиту, згідно з

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації першого етапу (до 2022 року) Стратегії популяризації української мови до 2030 року “Сильна мова — успішна держава”», виконувала Національна комісія зі стандартів державної мови. Проводити іспити на знання української мови для отримання громадянства почали у квітні 2021 року. Тобто впродовж 20 років не існувало механізму перевірки пункту про володіння державною мовою.

Певний перелік осіб має право на набуття громадянства України без складання іспиту на рівень володіння українською мовою, але вони зобов’язані опанувати її на відповідному рівні впродовж одного року з дня набуття громадянства [34]. Такими особами є іноземці та особи без громадянства, які:

- мають інвалідність, пов’язану з порушеннями зору, слуху, мовлення [35]; визнані судом недієздатними, мають психічні розлади [34];
- проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України, Державній спеціальній службі транспорту або Національній гвардії України;
- мають державну нагороду;
- становлять державний інтерес для України;
- мають посвідку на тимчасове проживання на підставі частини 20 статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [34].

Від 16 липня 2022 року, запровадження мовного тестування, і до 12 липня 2022 року 627 претендентів успішно склали іспит на рівень володіння державною мовою [97]. Наступним логічним кроком стало впровадження іспиту з основ Конституції України та історії України. Відповідний закон, а саме Закон України «Про внесення змін до законів України "Про громадянство України" та "Про забезпечення функціонування української мови як державної" щодо умов прийняття до громадянства України» набуде чинності 27 жовтня 2023 року. За цим слідує розробка положень, матеріалів для вивчення та завдань для іспитів з основ Конституції та історії України.

Вимоги до іноземців для отримання громадянства України є цілком справедливими та закономірними, але для того, щоб провадити політику українізації, треба потурбуватися про те, щоб державні службовці послуговувалися українською в публічному просторі. Схожу думку висловила й Оріся Демська, перша голова Нацкомісії зі стандартів державної мови. Вона зазначила, що «для того, щоб держава комунікувала з усіма однаково, треба, щоб всі державні службовці та високопосадовці, директори навчальних закладів усіх форм власності володіли державною мовою на належному рівні та мали сертифікат про рівень володіння державною мовою» [128].

Якщо для отримання громадянства України достатньо володіти державною мовою на середньому рівні (B1, B2), то особи, визначені у частинах першій і другій статті 9 Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної", зобов'язані володіти українською мовою на рівні вільного володіння першого ступеня (C1) або на рівні вільного володіння другого ступеня (C2) [95]. Такими особами є високопосадовці, державні службовці, військові, керівники закладів освіти, медичні працівники та інші [36]. Згідно з 3 пунктом 10 статті 3 розділу цього ж Закону документом, який засвічує володіння державною мовою є не тільки державний сертифікат, який видається Національною комісією зі стандартів державної мови, а й документ про повну загальну середню освіту, який засвідчує вивчення української мови як дисципліни, що є базовим для більшості українських шкіл [36]. Важливо зауважити, що у Законі не визначається рівень оцінки, яку має мати людина, щоб вважатися такою, що володіє державною мовою на рівні C1 чи C2. На нашу думку, це зумовлює потребу в обов'язковому тестуванні для держслужбовців перед прийняттям на роботу. Також доцільним буде складання іспитів з основ Конституції та історії України. Проблема прийняття такої правки до Закону полягатиме у тому, що депутати як заангажовані особи не захочуть ускладнювати собі шлях у політику, тому доцільно розглянути такий варіант голосування як референдум.

Впроваджені заходи не були єдиними із запропонованих. Багато дискусій і неоднозначну реакцію спровокувала 51 стаття «Служба мовних інспекторів Уповноваженого із захисту державної мови» 8 розділу законопроекту № 5670 «Про державну мову». Вона викликала обурення в суспільстві, оскільки від ідеї створення мовного законодавства та регулювання мовної політики автори законопроекту одразу перейшли до покарань за недотримання правил їх законопроекту. Помилка депутатів була в нерозумінні того, що спочатку треба створити умови для того, щоб громадяни України мали бажання та можливість вчити українську, були оточені українською. Правоохоронні органи сприймаються нашим менталітетом як щось негативне, тому таку реакцію викликала Служба мовних інспекторів, яку люди назвали «мовною поліцією». Це сприйнялось як грубе та різке порушення принципу лагідної українізації, тому депутати зіштовхнулись із агресією та спротивом суспільства. Люди були за мовний закон, але не хотіли бути покараними. Також на початковій для України стадії формування українськомовного середовища помилка законодавців була в нехтуванні емоціями людей. На тому етапі важливо було не втратити тих, хто підтримує українську мову, та залучити інших. Це варто було робити завдяки заохоченню, а не покаранню. Так українська асоціюватиметься з позитивом, а не з інспекторами та штрафами. Можемо припустити, що автори законопроекту спирались на міжнародний досвід впровадження мовної інспекції в Естонії та Франції.

3.2. Комунікації та зміна позиціонування бізнесу та брендів

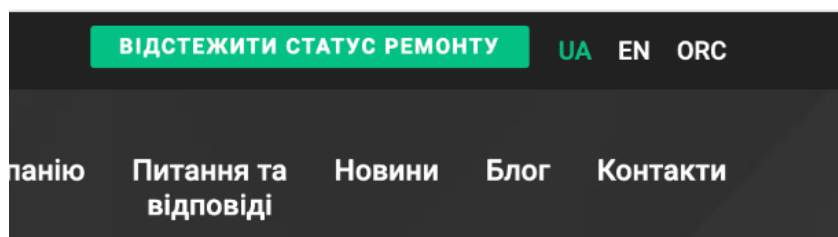
Надзвичайно важливим для брендів є неймінг. Анастасія Бабій до 24 лютого мала псевдонім Настя Дерская, а після повномасштабного вторгнення усвідомила, що він є російським, «це клеймо, якесть клеймо на лобі» і відповідно почала шукати йому заміну [154]. У стендаперки був варіант Настя Хижа, але все ж вона обрала псевдонім Настя Зухвала [66]. Тобто ми спостерігаємо збереження

семантики, яка закладалась у псевдонім авторкою від початку, але це дійсно гарна не просто українськомовна версія, а саме українська. Дівчина змінила свій образ не тільки вербально, а й візуально: під час виступів Анастасія часто вдягає на голову українську хустину.

Продюсерський центр «МОЗGI Entertainment» зробив ребрендинг і тепер називається «Romitni». Великим брендам, до назв яких звикали роками, доволі ризиковано робити такі кроки, тому важливо дуже виважено підходити до ренеймінгу, оскільки неправильне рішення може ще й викликати обурення у суспільстві. Це доволі вдалий приклад, оскільки так продюсерський центр відображає, що робить артистів помітними [88]. Медіахолдинг «Новое время» спочатку був перейменований на «НВ», а пізніше бренд замінили на латинські літери «NV». Тепер повна назва медіахолдингу — «New Voice» [120].

Зустрічаємо й інакші випадки. Клінінгова компанія «Уберем» так і залишається з російськомовною назвою [104]. Звичайно, що літера «ё» замінена на літеру «е», але ми як реципієнти, які живуть у певному контексті, розуміємо, що український відповідник цієї назви це «Приберемо». Інтернет-магазин «Умнічка» також залишається з російською назвою «Умничка» з українською літерою «і» [105]. Тобто керівництво компаній не вважає потрібним чи важливим перейменування свого бізнесу для його адаптації до українського контексту.

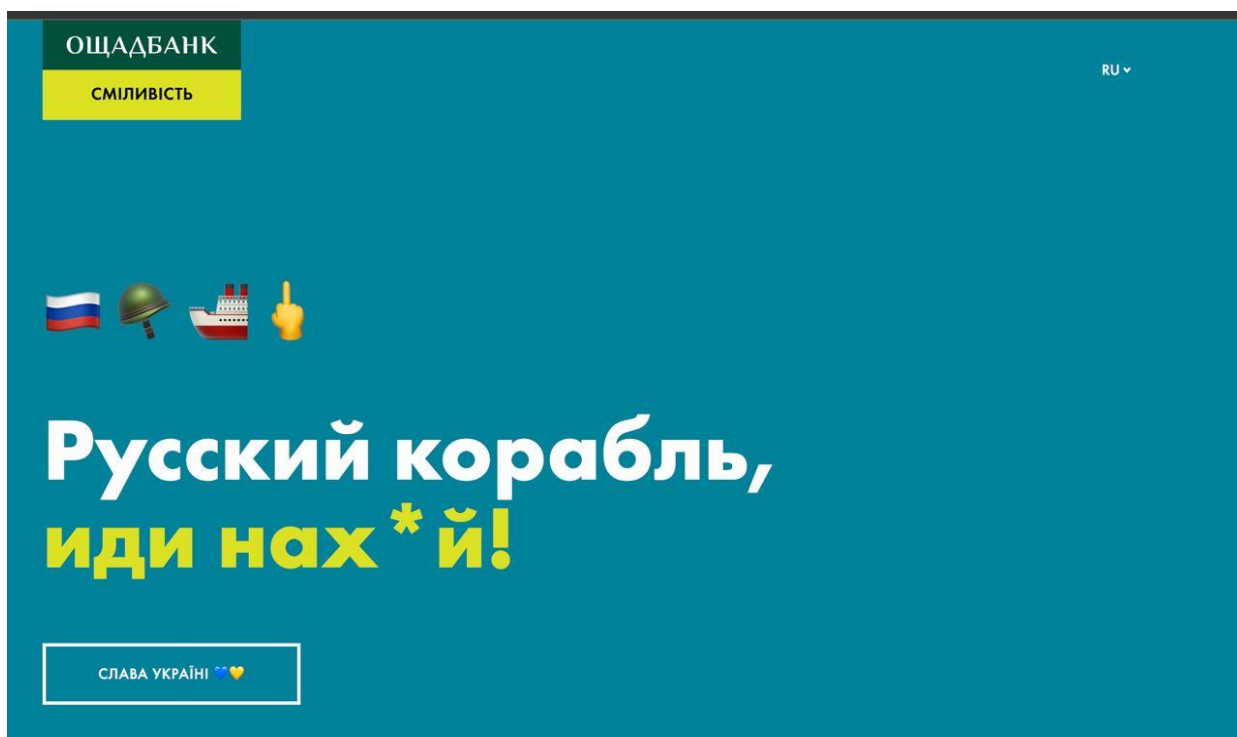
Позицію щодо мовного питання бренди та бізнес демонструють не тільки використанням української, а й маркуванням російської як небажаної мови. Компанія з ремонту ноутбуків, планшетів і смартфонів «F1Center» має опцію інтерфейсу російською мовою, але вона позначена як «ORC», тобто мова «орків» [155] (див. іл. 3.1.).

Ілюстрація 3.1. Мови інтерфейсу на сайті компанії «F1Center»

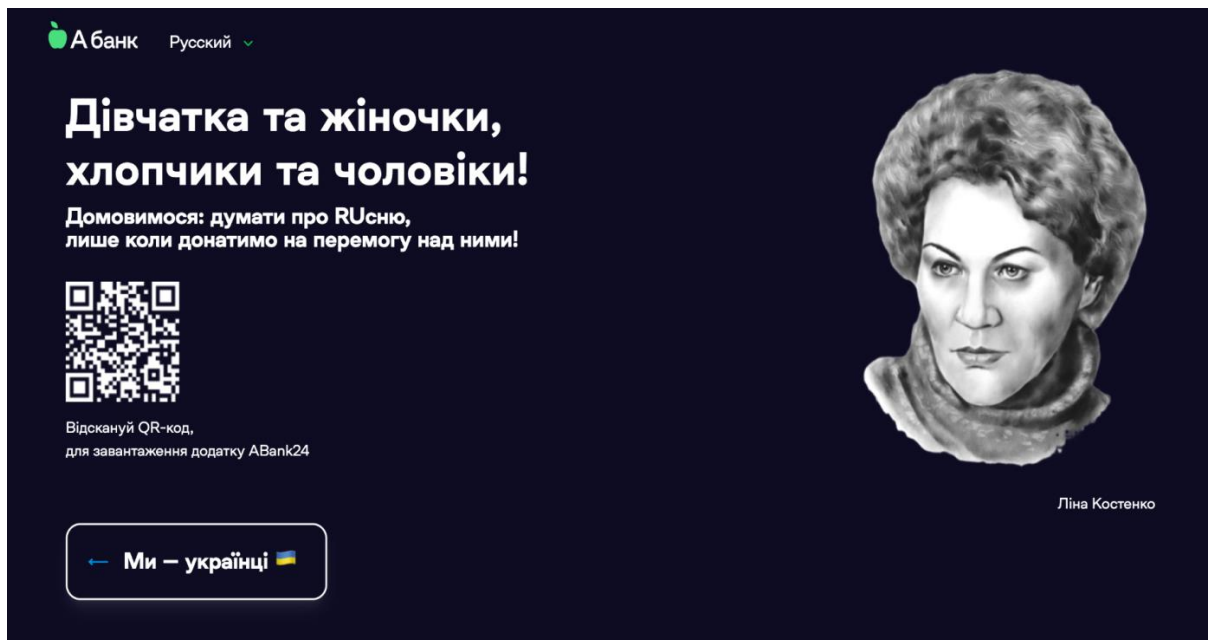
Цікаве рішення щодо вираження своєї позиції в банку «Ощадбанк». Певний проміжок часу при виборі російської мови як мови інтерфейсу на сайті користувачі могли бачити вже крилату фразу прикордонника з острова Зміїний російською мовою та національне гасло «Слава Україні!» державною мовою. Також над написом наявні 4 емоджі: російський прапор, військова каска, корабель, рука, яка показує середній палець, тобто такими символами передана фраза, яка написана нижче (див. іл. 3.2.).

. Зараз на сайті цього банку відсутня опція вибору російської мови [69].

Ілюстрація 3.2. Російська мова інтерфейсу на сайті банку «Ощадбанк»

«А-Банк» також втілює патріотичну ідею щодо інтерфейсу сайту російською мовою. При перемиканні на російську мову користувачі бачать заклик думати про росіян тільки під час відправки донатів для перемоги. На позначення росіян використовують слово «RUсня». Це цікава гра слів, оскільки російську мову позначають як RU. Це, на нашу думку, може сприйматися як доволі дієвий заклик переходити на українську мову. Поруч з цією фразою зображений портрет української письменниці Ліни Костенко, який змістовно ніяк не поєднаний з іншими компонентами на екрані вкладки [68] (див. іл. 3.3.).

Ілюстрація 3.3. Російська мова інтерфейсу на сайті банку «А-банк»

Прибрали можливість вибору російської, як інтерфейсу сайту, банки «ПриватБанк» [70], «ОТР Bank» [73], «Sense Bank» [75], «Raiffeisen Bank Aval» [74], «Credit Agricole» [71], «UKRSIBBANK BNP Paribas Group» [76], «Monobank» [72]. «Monobank» також намагається додати автентичної української у комунікації, переважно це можна побачити у мобільному додатку банку (див. іл. 3.4.).

Йосип драний, це ж помилка!

 На жаль, сталася помилка, спробуйте ще раз

А щоб його підняло і гепнуло!

 Це ми про наш сервер. Будь ласка, спробуйте ще раз

Ілюстрація 3.4. Комунікація банку «Monobank» у додатку

За час своєї каденції Президент України Володимир Зеленський вдосконалив свою українську. Зараз під час публічних виступів російською він іноді питає переклад деяких слів з української. Можемо припустити, що це зроблено для закріплення його позитивного проукраїнського образу, але навіть якщо це так, то ціль досягнута, бо це викликає позитивну реакцію у суспільства [95], [102].

Київська книгарня «Сенс» має у твіттері нікнейм «Сенс — твоя русофобська книгарня». Таку позицію книгарня демонструє й у своїх дописах у твіттері. 7 листопада 2022 в період відключень світла через масові обстріли та нестачу електроенергії книгарня опублікувала твіт, де бачимо вислів «русні п*зда», адаптований у повідомлення про те, що книгарня працює навіть без світла [140] (див. іл. 3.5.). Ця фраза належить військовому аналітику, сержанту резерву морської піхоти Військово-морських сил Збройних сил України, волонтеру, учаснику російсько-української війни, засновнику «Українського мілітарного центру», Голові благодійного фонду «Повернись живим» Тарасу Чмуту. Вона постійно звучала у подкасті «Право на поплаву» як повідомлення про ситуацію на фронті у діалозі «- Що по русні?! - Русні п*зда» [150].

Сенс - твоя русофобська книгарня

@sens_kyiv

Коли світло зникає, ми продовжуємо працювати в затишній, майже різдвяній атмосфері.

Та ми знаємо, що світло повернеться, а ось русні пизда безповоротно.

Ілюстрація 3.5. Комунікація книгарні «Сенс» у твіттері

В описі профілю книгарні наявна фраза «Наша русофобія все ще недостатня» [141] (див. іл. 3.6.). Це популярна фраза українського громадського діяча, блогера, волонтера, колишнього очільника одеського обласного осередку «Правого сектора» Сергія Стерненка.

Сенс - твоя русофобська книгарня

@sens_kyiv

Наша русофобія все ще недостатня, але ми стараємось 😊 заходьте за книжками! також відправляємо книжки Україною та за кордон

Ілюстрація 3.6. Опис профілю книгарні «Сенс» у твіттері

Цікавою є антонімічна семантика цієї фрази, оскільки слово «фобія» походить від давньогрецького φόβος — страх, тобто русофобія мала б означати боязнь росіян та всього російського. У контексті фрази «наша русофобія недостатня» русофобія розуміється як ненависть до росіян, огида, що підтверджує допис автора фрази, Сергія Стерненка [143] (див. іл. 3.7.).

Serhii Sternenko

@sternenko

...

Наша русофобія недостатня. Вона має бути русоненавистю. Окупанти мають виздохати.

4:06 пп · 24 лют. 2022

Ілюстрація 3.7. Допис Сергія Стерненка у твіттері

Згідно з твітом телекомунікаційної компанії «Київстар», вони зменшили кількість російськомовного контенту та доволі вдало обіграли те, що отримали скаргу з цього приводу [142] (див. іл. 3.8.). Таким чином компанія показує свою роботу щодо вдосконалення та виражає позицію.

Kyivstar

@TwyKyivstar

Отримали скаргу на те, що в Київстар ТБ мало російськомовного контенту. Тішимося 😊

Працюємо над тим, щоб його зовсім там не було. 😊

Ілюстрація 3.8. Допис Сергія Стерненка у твіттері

Сайти з автоматичним перекладом на російську також не перевіряють його коректність правильність. Інтернет-магазини «Розетка» [107], «Умнічка» [105], «Knigarnia» [130], «Gugabook» [121], маркетплейс «Prom.ua» [122] у російськомовному варіанті інтерфейсу сайтів користуються автоматичним перекладом і тому прізвище українського письменника Максима Кідрука не транслітерується як «Кидрук» , а перекладається як «Кипечать» (див. іл. 3.11.). Він помітив таку помилку на сайті магазину «Епіцентр К» та повідомив про це у сторіз на своїй сторінці в соціальній мережі інстаграм, на що компанія відреагувала та пообіцяла виправити помилку [127]. Зараз на сайті прізвище письменника у російськомовному варіанті відображається коректно [106].

Книга Не оглядайся и молчи. Кипечать М. (на украинском языке)

Не оглядайся и молчи. Макс Кипечать

Книга Колония. Новые темные века. Книга 1. Макс Кипечать (на украинском языке)

Ради будущего. Макс Кипечать

Не оглядайся и молчи. Кипечать М. КСД

Ілюстрація 3.11. Відображення прізвища «Кідрук» в російських інтерфейсах на сайтах «Розетка», «Умнічка», «Knigarnia» , «Gugabook», «Prom.ua»

Висновки до третього розділу

Сьогодні в Україні є багато можливостей вивчати державну мову безкоштовно, з'явилися іспити з мови для іноземців для набуття громадянства та для держслужбовців у разі відсутності української мови як предмету в документі про повну загальну середню освіту. Впровадження іспитів з основ Конституції та історії України є вагомим кроком на політичній арені, адже це ускладнюватиме отримання громадянства України, що підвищує його цінність. Це також стане допоміжним для кандидатів, оскільки допоможе краще інтегруватися в суспільство та орієнтуватися в українському контексті. Але не всі практики, впроваджені у мовну політику України, мали позитивне сприйняття суспільства. Так, статтю про мовних інспекторів при Уповноваженому із захисту державної мови вилучили із законопроекту.

Повномасштабне вторгнення змусило бренди та бізнес адаптуватися під українські реалії. Споживачі підтримують тих, хто поділяє проукраїнську позицію та робить нестандартні кроки у комунікації. Проте не всі представники бізнесу наважилися на зміни, що також є репутаційним ризиком, адже зараз суспільство надзвичайно гостро на все реагує. Частина з них недбало ставиться до мови інтерфейсів, що створює комічні ситуації та непорозуміння.

ВИСНОВКИ

Українська мова та мовна політика зараз є особливо актуальними в умовах повномасштабного вторгнення та єднання нації як протистояння цілям держави-агресора. Повномасштабне вторгнення дало поштовх тому, щоб не тільки в Україні, а й за кордоном стали негативніше ставитися до всього, що походить із Росії.

Відповідно до українського мовного законодавства, мови національних меншин знаходяться під захистом. Люди можуть вільно ними розмовляти, але в публічній площині українська має звучати частіше. З 1992 спостерігаємо позитивну тенденцію до переважання української мови в побуті. Від початку повномасштабного вторгнення така тенденція тільки зросла та продовжує набирати обертів. Вимушене перебування українців за кордоном може стати стимулом для розвитку українських діаспор, але для цього потрібно прораховувати мовну політику і для тих, хто знаходиться поза межами України.

Розвиток української культури та мови є показником того, що Україна дуже великою ціною отримала шанс закріпити мову як вагому складову державності. Наші предки доклали доволі багато зусиль для розвитку української мови, літератури, культури та просування її за кордоном, провадження освітньої діяльності та всіх можливих заходів для того, щоб наша рідна мова була у пошані та всі українці мали змогу вільно нею розмовляти.

Мовна політика українських територій у складі інших держав була відповідно спрямована на їх розвиток і дотично на занепад, а подекуди й на знищення української мови та культури. Вплив російської культури та проросійських політиків в парламенті, які просували російську мову та намагалися на законодавчому рівні прирівняти її до державної досі лишається негативним та ризикованим фактором для формування стійкої мовної політики України. Через це політики та інші особистості наводили приклади багатомовних держав, де декілька мов співіснують у начебто рівноправних умовах. У роботі на прикладі таких держав як Канада, США, Німеччина, Бельгія, Чехія та Білорусь

пояснено неможливість рівноправної взаємодії двох чи більше мов на території однієї країни. У свідомості кожної людини домінує певна мова, що є причиною боротьби представників кожної з варіантних мов, якщо такі є, за право панування у всіх сферах життя.

Переважно людина володіє тією мовою, якою її змусили володіти обставити: місце народження, мова оточення, мова виховання та навчання, мова медіа. Тобто переважно ми не обираємо мову спілкування свідомо, як це нам нав'язують російські наративи. Навіть на українську люди зараз переходять під тиском певних обставин. Саме з цієї причини важливо підтримувати перехід на державну та заохочувати це робити, а не критикувати та звинувачувати людей у тому, що вони послуговуються російською у побуті як це роблять Лариса Ніцой та Ірина Фаріон. Люди мислять емоціями і тому важливо формувати позитивний образ української мови.

Позитивні результати бачимо в більшості випадків переходу вітчизняного бізнесу на державну. Так, деякі не лише послуговуються законодавчими нормами, а й оригінально впроваджують сучасні тенденції, висловлюючи тверду проукраїнську позицію та привертаючи увагу потенційних клієнтів. В окремих випадках недбалість при зміні мови інтерфейсу створює комічні ситуації та навпаки відвертає увагу споживачів.

На жаль, Національної комісії зі стандартів державної мови та Уповноваженого із захисту державної мови недостатньо для її сталого розвитку, підняття рівня вживаності української мови в Україні та за її межами. У роботі названо доволі багато суб'єктів мовної політики України, але для більшості з них розвиток української мови не є основним завданням. Це підтверджує наше припущення про необхідність створення окремої державної інституції, яка відповідатиме за формування мовної політики, організацію та підтримку різноманітних заходів із популяризації української мови, оскільки наявних інституцій недостатньо, щоб заповнити прогалини в розвитку та поширенні української мови.

У роботі ми показали, що такі учасники українського медійного простору як представники бізнесу, які мають сторінки у різних соцмережах і сайти, блогери, інфлюенсери, артисти готові переходити на українську, демонструвати свою позицію та створювати інфопродукти, які допомагатимуть людям перейти на українську та задовольнятимуть їх потребу в українськомовному контенті та в інформації про культуру та історію України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк Б. М. Мовна політика: Україна і світ: Монографія // К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 420 с.
2. Брицин В. М. Мовна Політика // Українська мова: Енциклопедія. К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана. 2000. 752 с. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
3. Булатова О. В., Гоць А. А. Бізнес // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Бізнес>
4. Голобородська М. Від «чехословацької мови» до чеської і словацької // Радіо свобода. 2015. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27414368.html>
5. Грицяк Д. І. Державна мовна політика Сполучених Штатів Америки: особливості формування та сучасний стан // Держава і право. 2011. № 52. С. 722–727. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34072/117-Grytsak.pdf?sequence=1>
6. Грицяк Д. І. Мова як об'єкт державної політики, статусна і корпусна мова політика // Держава і політика. № 56. 2012. С. 649–654. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/64501/116-Hrytsyak.pdf?sequence=1>
7. Гуменюк З. В. Особливості мовної політики Німеччини: минуле і сьогодення // Вчені записки ТНУ. 2019. Том 30 (69) № 2 Ч. 1. 68–72. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/part_1/15.pdf
8. Кияк Т. Р. Мовна політика і термінознавство // Вісник: Проблеми української термінології. Львів: Національний університет «Львівська політехніка». 2004. № 503. 196 с. URL: <https://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-503-2004/movna-politika-i-terminoznavstvo>

9. Ковальова Т. В. Політико-правові аспекти формування державної мовної політики // Публічне урядування. № 2 (22). С. 78-92. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/public-management/article/view/224/277>
10. Ковач Л. Л. Мовна політика України: проблеми, реалізація, перспективи // Збірник наукових праць «Політологічні студії». 2010. № 1 С. 92–101. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38781/10-Kovach.pdf?sequence=1>
11. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Брендменеджмент» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 028 Менеджмент соціокультурної діяльності галузі знань 02 Культура і мистецтво / Укл.: Л. С. Ладонько, Чернігів: НУЧК, 2023. 124 с. URL: <https://bit.ly/3Cy7vHk>
12. Кочерган М. П. Мовна ситуація і мовна політика в Україні // Світогляд. 2008, 3(2): С. 18–23. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2008-10-2/svit-2008-10-2-18-cochergan.pdf>
13. Макарець Ю. С. Мовна політика: термінологічно-категорійний вимір // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. 2019. № 39. С. 92–103. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29060/Makarets_92-103.pdf?sequence=1
14. Масенко Л. Т. Державна мова: досвід Фінляндії та Ізраїлю // УНІВЕРСУМ. 2017. № 3–4. С. 18. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2c2e30dc-a3f9-4490-a55a-ece5d838b0d5/content>
15. Масенко Л.Т. «Русский мир» і «мовний закон» Ківалова-Колесніченка. Як це сталося (хронологія) // Радіо Свобода. 2016. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28141317.html>

16. Маслюк А. М. Український персоналізм О. Кульчицького: комплекс меншовартості // III Всеукраїнський психологічний конгрес з міжнародною участю «Особистість у сучасному світі». 2015. 364 с. URL : <https://bit.ly/3IpGcCh>
17. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. 398 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/movna_sit_49-1.pdf
18. Панич Г. І., Іщенко О. С. Мовне законодавство // Енциклопедія Сучасної України / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. 2019. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=68169
19. Плохій С. М. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Клочко. Х., 2016. 496 с.
20. Погрібний А. Г. Світовий мовний досвід та українські реалії // Інститут відкритої політики. Київ «Медобори» (ПП Мошак М. І.). 2003. 72 с.
21. Савойська С. В. Канадська модель мовної політики: порівняльний аспект // Регіональні студії. 2018. №14. С. 53–56. URL : <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/14/12.pdf>
22. Савойська С. В. Політологічний контекст мовної політики Бельгії // Міжрегіональна академія управління персоналом. 2018. С. 73–78. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/6244>
23. Сушко Р. В., Левицький М. Й. Хроніка нищення української мови : від доби Романових до сьогодення. 4-те вид., вип. і допов. Київ. 2012. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000640>
24. Трибушний О. Мовна політика в Україні – проблеми і пріоритети // Віче. 1997. № 9. С. 98–107
25. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 30 РОКІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ. Випуск 8 (22) // Головні редактори д.екон.н. В.М.Ворона, д.соціол.н. М.О.Шульга. Київ : Інститут соціології НАН

України. 2021. 620 с. URL:
<https://isoc.com.ua/assets/files/monitoring/monitoring-2021-bez-dodatkov.pdf>

26. Вимоги до рівнів володіння державною мовою : Рішення; Нацкомстандарт державної мови від 24.06.2021 № 31 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0925-21>
27. Декларація прав національностей України : Декларація; Верховна Рада України від 01.11.1991 № 1771-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1771-12>
28. Деякі питання Національної комісії зі стандартів державної мови : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 06.11.2019 № 911 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/911-2019-%D0%BF>
29. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин : Хартія; Рада Європи від 05.11.1992 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_014
30. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
31. Питання українського правопису : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 437 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/437-2019-%D0%BF>
32. Про видавничу справу : Закон України від 05.06.1997 № 318/97-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/318/97-%D0%B2%D1%80>
33. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 №1556-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

34. Про внесення змін до законів України «Про громадянство України» та «Про забезпечення функціонування української мови як державної» щодо умов прийняття до громадянства України : Закон України від 21.03.2023 № 2996-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2996-20>
35. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2235-14>
36. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2704-19>
37. Про закордонних українців : Закон України від 04.03.2004 № 1582-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text>
38. Про затвердження класифікації рівнів володіння державною мовою та вимог до них : Рішення; Нацкомстандарт державної мови від 24.06.2021 № 31 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0924-21>
39. Про затвердження плану заходів з реалізації першого етапу (до 2022 року) Стратегії популяризації української мови до 2030 року “Сильна мова - успішна держава” : Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 16.12.2020 № 1585-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1585-2020-%D1%80>
40. Про затвердження Порядку ведення Реєстру державних сертифікатів про рівень володіння державною мовою : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 02.06.2021 № 584 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/584-2021-%D0%BF>

41. Про затвердження Порядку взаємодії Уповноваженого із захисту державної мови з органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 21.08.2019 № 819 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/819-2019-%D0%BF>
42. Про затвердження Порядку видачі засвідчених копій виконаних іспитових робіт : Рішення; Нацкомстандарт державної мови від 23.07.2021 № 47 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1017-21>
43. Про затвердження Порядку здійснення Уповноваженим із захисту державної мови контролю за застосуванням державної мови органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 21.08.2019 № 817 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/817-2019-%D0%BF>
44. Про затвердження Порядку оскарження результатів іспиту на рівень володіння державною мовою та розгляду скарг : Рішення; Нацкомстандарт державної мови від 27.05.2021 № 24 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0933-21>
45. Про затвердження Порядку перевірки рівня володіння державною мовою, єдиних вимог до процедури проведення іспитів та критеріїв оцінювання : Рішення; Нацкомстандарт державної мови від 13.05.2021 № 20 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0897-21>
46. Про затвердження Порядку проведення іспитів на рівень володіння державною мовою : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 14.04.2021 № 409 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/409-2021-%D0%BF>

47. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12>
48. Про Концепцію державної мовної політики : Указ Президента України; Концепція від 15.02.2010 № 161/2010 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/161/2010>
49. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2849-20>
50. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
51. Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України : Указ Президента України від 31.05.2018 № 156/2018 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/156/2018>
52. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>
53. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/270/96-%D0%B2%D1%80>
54. Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова - успішна держава» : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 17.07.2019 № 596-р // База даних «Законодавство

- України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/596-2019-%D1%80>
- 55.Рамкова конвенція про захист національних меншин : Конвенція; Рада Європи від 01.02.1995 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_055
- 56.Luis von Ahn Standing with Ukraine: A message from the CEO. Duolingo blog. 2022/ URL: <https://blog.duolingo.com/duolingo-statement-ukraine/>
- 57.«Артем Довбик вдома говорить українською» — розмова з батьком героя збірної України // BBC News Україна. 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-57679035>
- 58.«Займіться ділом, а не язиком!» // Простір свободи. 2010. URL: <https://prostirsvobody.org/news/0/370/>
- 59.«Знищити війну»: MELOVIN про підтримку законопроекту про цивільні партнерства, патріотизм та «Євробачення» // Суспільне культура. 2023. URL: <https://suspilne.media/443034-znisiti-vijnu-melovin-pro-pidtrimku-zakonoproektu-pro-civilni-partnerstva-patriotizm-ta-evrobacenna/>
- 60.«Легідна українізація» — новий ютуб-проект від Суспільне Чернігів // Суспільне. 2022. URL: <https://cn.suspilne.media/articles/18551>
- 61.«Регіонал» Колесніченко може втратити статус «главного русского» // Галінфо. 2010. URL: https://galinfo.com.ua/news/regional_kolesnichenko_mozhe_vtratyty_status_glavnogo_russkogo_78748.html
- 62.«Усіх треба шмагати українською мовою! І так, щоб із них пирскало!» // Вголос. 2017. URL: https://vgholos.ua/news/usih-treba-shmagaty-ukrayinskoyu-movoyu-i-tak-shhob-iz-nyh-pyrskalo_259445.html

- 63.20 громадських організацій просять Литвина не допустити мовної війни // УНІАН. 2010. URL: <https://www.unian.ua/society/416785-20-gromadskih-organizatsiy-prosyat-litvina-ne-dopustiti-movnoji-viyni.html>
- 64.67 інституцій громадянського суспільства аргументовано закликали депутатів не голосувати за прийняття законопроекту «Про засади державної мовної політики» // Сайт «Майдан». 2012. URL: <https://maidan.org.ua/2012/07/67-instytutstij-hromadyanskoho-suspilstva-arhumentovano-zaklykaly-deputativ-ne-holosuvaty-za-pryjnyattya-zakonoproektu-pro-zasady-derzhavnoji-movnoji-polityky/>
65. Андрій Хливнюк про те, як війна змінила його та чому він не пише пісень. Інтерв'ю // Голос Америки Українською. 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RB7GCQ51Rn8&t=583s>
66. Бабій А. // Сторінка Анастасії Бабій в інстаграмі. URL: <https://www.instagram.com/p/Ca-FzKjNJkg/>
67. Балбек С. // Сторінка Слави Балбека у фейсбуці. 2022. URL: <https://www.facebook.com/balbek/posts/5001812546545964>
68. Банк «А-банк». URL: <https://a-bank.com.ua/offrus>
69. Банк «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/>
70. Банк «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/>
71. Банк «Credit Agricole». URL: <https://credit-agricole.ua/>
72. Банк «Monobank». URL: <https://www.monobank.ua/?lang=uk>
73. Банк «OTP Bank». URL: <https://www.otpbank.com.ua/>
74. Банк «Raiffeisen Bank Aval». URL: <https://raiffeisen.ua/>
75. Банк «Sense Bank». URL: <https://sensebank.com.ua/>
76. Банк «UKRSIBBANK BNP Paribas Group». URL: <https://ukrsibbank.com/>
77. Баранівська М. Близько 29% українців продовжують слухати музику виконавців із Росії, — дослідження // Детектор медіа. 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/211098/2023-05-10-blyzko-29->

ukrainsiv-prodovzhuyut-slukhaty-muzyku-vykonavtsiv-iz-rosii-doslidzhennya/

- 78.Бедняков А. // Сторінка Беднякова Андрія в інстаграмі. 2022. URL: https://www.instagram.com/p/CeLG5P6DtUv/?utm_source=ig_web_copy_link&igshid=MmJiY2I4NDBkZg==
- 79.Блог Андрія Шимановського в інстаграмі. URL: <https://www.instagram.com/shymanovski/>
- 80.Блог Андрія Шимановського у тік тоці. URL: <https://www.tiktok.com/@shymanovski>
- 81.Блокпост шоу // Дім. 2023. URL: <https://kanaldim.tv/projects/blokpost-shou/>
- 82.Бондар Г. «Плюсуй українську»: команди 1+1 media та WAW поділилися дієвими порадами для переходу на українську мову // УНІАН. 2023. URL: <https://www.unian.ua/society/yak-pereyti-na-ukrajinsku-diyevi-poradi-plyusuy-ukrajinsku-vid-1-1-media-ta-waw-12262524.html>
- 83.Будинок-музей Поліни Райко в Олешках затопило. ОНОВЛЕНО. // Район. Культура. 2023. URL: <https://kultura.rayon.in.ua/news/605495-budinok-muzey-polini-rayko-v-oleshkakh-zatopilo>
- 84.ВАЛІК МІХІЄНКО. LNJ, Квартал, IMPROV, втрата батьків, стосунки з Дашою Кубік // Ютуб-канал «Розмова». 2023.URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FVOrqeY7V3w>
- 85.Виборчий блок політичних партій «Опозиційний блок НЕ ТАК!» Соціал-демократичної партії України (об'єднаної), Всеукраїнського політичного об'єднання «Жінки за майбутнє», Політичної партії «Всеукраїнське об'єднання "Центр"», Республіканської партії: Передвиборна програма // Голос України. 2006. № 45. С. 4. URL : http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/povni_text/program_ne-tak.html
- 86.Вишебаба П. О. // Фейсбук-група «Переходь на українську». 2022. URL: https://fb.watch/dmVk_0yEQn/

87. Воробей О. Кого РФ хотіла «поставити» замість Зеленського: у ГУР розкрили сміхотворні мрії Кремля. 2022. URL : <https://www.unian.ua/war/kogo-rf-hotila-postaviti-zamist-zelenskogo-u-gur-rozkрили-smihotvorni-mriji-kremlya-11997291.html>
88. Горова І. MOZGI ENTERTAINMENT стають Pomitni. 2023. URL: <https://pomitni.com/>
89. Гудков В. // Сторінка Володимира Гудкова в інстаграмі. 2022. URL: <https://www.instagram.com/p/Cc7MnNhMl6l/>
90. Динаміка мовних настроїв: скільки відсотків населення спілкується українською у побуті // Аналітичний портал «Слово і Діло». 2021. URL: <https://bit.ly/3NWhJ7I>
91. Довбик, Ніцой і українська мова. Як розгортався навколофутбольний скандал // BBC News Україна. 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-57679031>
92. Дорофєєва Н. // Сторінка надії Дорофєєвої в інстаграмі. 2022. URL: <https://www.instagram.com/p/CfOIkzvoA7A/>
93. Дурнев О. // Сторінка Олексія Дурнева в інстаграмі. 2022. URL: https://www.instagram.com/p/CbaC8d6tr8Q/?utm_source=ig_embed&ig_rid=5ab19a0a-49c6-41d3-b1f9-469cbb43715d
94. Загородній М. «Прийшов час це зробити»: українці масово відмовляються від російської мови. // Українська правда. 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/02/23/247552/>
95. Зеленський почав забувати російську мову? // Ютуб-канал «12 канал». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=U52STBMdOvg>
96. Індекс медіаграмотності українців: 2020 - 2022 (повна версія) // Детектор медіа. 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/210210/2023-04-18-indeks-mediagramotnosti-ukraintsiv-2020-2022-povna-versiya/>

97. Інформація про іспит з української мови для набуття громадянства // Національна комісія за стандартів державної мови. 2022. URL: <https://mova.gov.ua/news/informatsiia-pro-ispyt-z-ukrainskoi-movy-dlia-nabuttia-hromadianstva>
98. Ірина Фаріон: «Треба радикально боротися з ворогом, а не закликати до лагідної українізації...» // Radio UA Chicago. 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2NNHPKYtzDg>
99. ІРИНА ФАРИОН: ЛГБТ, електрошокер, розлучення, гомеопатія та фемінітиви // Ютуб-канал «Це ніхто не буде дивитись». 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Wy9YkVQFX8M>
100. Кабацій М. Директорка Українського інституту книги розповіла, скільки книгарень та бібліотек зараз працює в Україні // Українська правда. 2023. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/05/25/254476/>
101. Кагуй П. «Мовний майдан» 2012 року, який передував Революції гідності (40 фотографій) // Радіо Свобода. 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30704043.html>
102. Как по-русски? Зеленський знову забувся російську мову // Ютуб-канал «Вікна-новини». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=i-TMuFtWNN0>
103. Каткування газмановим, як спалити берці на БТРі, привкус і прикус на медкомісії: ВІЙСЬКОВИЙ ПОДКАСТ // Телебачення Торонто. 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HZBJbIy9Gmw&list=PLOWNkHTFkkrPjjsJUxNXeMP1Zrg4a2XUf&index=2>
104. Клінінгова компанія «Уберем». URL: https://www.uberem.com.ua/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=brand-kyiv&gclid=CjwKCAjwp6CkBhB_EiwAlQVyxcr0dKzHIS-NVohpRV2F8NLTYbkvEXGVGn5nEDQZ_MY3L5ceDzZsxoCjhwQAvD_BwE

105. Книга Колонія. Нові темні віки. Книга 1. Макс Кипечать (на українському мові) // Інтернет-магазин «Умнічка». URL: <https://umnichka.com/p1800130742-kniga-koloniya-novye.html>
106. Книга Макс Кидрук «Зазирни у мої сни» // Сайт національної мережі торговельних центрів «Епіцентр К». URL: <https://epicentrk.ua/shop/mplc-kniga-maks-kidruk-zazirni-u-moi-sni-ksd84855-1edc8c52-cfc2-6f98-89ba-e30810786483.html>
107. Книга Не оглядайся і мовчи. Кипечать М. (на українському мові) // Інтернет-магазин «Розетка». URL: <https://rozetka.com.ua/327684121/p327684121/>
108. Коновалова Х. Олександр Ткаченко про те, коли Україна буде без російської: головне з інтерв'ю // Speka. 2023. URL: <https://speka.media/oleksandr-tkachenko-pro-te-koli-rosiiska-mova-znikne-v-ukrayini-golovne-z-intervyu-roxxu>
109. Кравченко Я. // Сторінка Ярослави Кравченко в інстаграмі. 2022. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5927261610623709&id=100000197852315
110. Кремень Т. Річний звіт про стан дотримання Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у 2022 році // Уповноважений із захисту державної мови. 2023. 299 с. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/storage/app/sites/14/Звіт%202022/ЗВІТ%20УПОВНОВАЖЕНОГО%202022.pdf>
111. Культурні практики населення України: поведінка та ставлення // Київський міжнародний інститут соціології. 2023. URL: https://kiis.com.ua/materials/news/20230320_d1/UCBI_Culture2023_rpt_UA_fin.pdf?fbclid=IwAR1cIRBzjjcpHY2zTZCr-_KEfn30YtMleouZWN0IIAioZ-L1apB84glxLtw

112. Лукашенко про мовне питання: переходити з російської на білоруську нема потреби // Українська правда. 2020. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/08/22/7263889/>
113. Лукашова С. Зрадник №1. Як судили Януковича // Українська правда. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/01/24/7204775/>
114. Марусик Т. Як регіонал Вадим Колесніченко прощтовхує своє законодавче мовне твориво // Радіо Свобода. 2011. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24407506.html>
115. Мова на часі! Як відомі люди зробили свій свідомий вибір та перейшли на українську // Факти ICTV. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=X4ny2BwcorY&t=210s>
116. Мовний законопроект ухвалений із порушенням процедури - стенограма // Українська правда. 2012. URL: <https://web.archive.org/web/20210725031737/https://www.pravda.com.ua/news/2012/07/5/6968170/>
117. Мовний марафон Андрія Шимановського. URL: <https://mm2023.weblium.site/#speakers>
118. Настя Зухвала - 15 хвилин рафінованої люті // Підпільний подкаст. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6NgieRAEDa0>
119. Національна культура та мова в Україні: зміни в громадській думці після року війни // Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. 2023. URL: https://dif.org.ua/article/natsionalna-kultura-ta-mova-v-ukraini-zmini-v-gromadskiy-dumtsi-pislya-roku-viyni#_Toc129302259
120. НВ змінює логотип і назву на NV: New Voice // Детектор медіа. URL: <https://detector.media/production/article/206538/2022-12-30-nv-zminyuie-logotyp-i-nazvu-na-nv-new-voice/>
121. Не оглядывайся и молчи. Кипечать М. КСД // Інтернет-магазин «Gugabook». URL: <https://gugabook.com.ua/p1806745451-oglyadyvajsya-molchi-kipechat.html>

122. Не оглядайся и молчи. Макс Кипечать // Маркетплейс «Prom.ua». URL: <https://prom.ua/p1208022596-oglyadyvajsya-molchi-maks.html>
123. Ніцой влаштувала скандал у прямому ефірі через російську мову (відео) // УНІАН. 2018. URL: <https://www.unian.ua/politics/10292880-nicoy-vlashtovala-skandal-u-pryamomu-efiri-cherez-rosiysku-movu-video.html>
124. Ніцой Л. // Сторінка Лариси Ніцой. 2023. URL: <https://www.facebook.com/larysa.nitsoi/posts/6548370775194999>
125. Оля Полякова - Інтерв'ю з Ольгою Бутко // Оля Полякова. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wUFC1cQM2Q8&t=2126s>
126. Оля Полякова та Даша Астаф'єва влаштували мовний батл у прямому ефірі: хто краще знає українську // Гламур ТСН. 2022. URL: <https://tsn.ua/glamur/olya-polyakova-ta-dasha-astaf-yeva-vlashtovali-movniy-batl-u-pryamomu-efiri-hto-krasche-znae-ukrayinsku-2143462.html>
127. Письменник Макс Кідрук знайшов свою книжку з некоректним перекладом під іменем «Макс Кипечать» // Сайт Національної спілки письменників України. URL: <https://nspu.com.ua/novini/pismennik-maks-kidruk-znajshov-svoju-knizhku-z-nekorektnim-perekladom-pid-imenem-maks-kipechat/>
128. Погребна А. Іспит з української мови для здобуття громадянства: що потрібно знати // Суспільне новини. 2020. URL: <https://susplne.media/89365-ispit-z-ukrainskoi-movi-dla-zdobutta-gromadanstva-so-potribno-znati-poasnue-ekspertka/>
129. Політична реклама - 2006: «Опозиційний блок НЕ ТАК!» // Ютуб-канал «Олександр Котелець». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iKes5kWCCOA>
130. Ради будущего. Макс Кипечать // Інтернет-магазин «Knigarnia». URL: <https://knigarnia.com.ua/p1272784995-radi-buduschego-maks.html>
131. Росія влаштувала на окупованих територіях лінгвоцид української мови – мовний омбудсмен // Радіо Свобода. 2022. URL:

- <https://www.radiosvoboda.org/a/news-linhvotsyd-ukrayinskoyi-movy-ombudsmen/31919813.html>
132. Савчук Т. Українська мова як життєва місія. Як відеоблогер у TikTok популяризує її серед молоді? // Радіо Свобода. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/tiktok-i-populiaryzacija-ukrajinskoji-movy/31091727.html>
133. Самсонов Д. Викликає просто огидні емоції: Юлія Саніна про відмову від російської мови // Факти ICTV. Life. 2022. URL: <https://life.fakty.com.ua/ua/showbiz/vyklykaye-prosto-ogydni-emocziyi-yuliya-sanina-pro-vidmovu-vid-rosijskoyi-movy/>
134. СБУ викрила колишнього міністра освіти часів Януковича на співпраці з фсб та соратником Кадирова // Служба безпеки України. 2023. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-vykryla-kolyshnoho-ministra-osvity-chasiv-yanukovycha-na-spivpratsi-z-fsb-ta-soratnykom-kadyrova>
135. Сидоренко І. Данило Гайдамаха: «Важливо у соцмережах чистити свою стрічку і тримати тільки світлих людей» // Всеукраїнська ініціатива. 2021. URL: <https://bullyingstop.org.ua/news/danilo-gajdamaha-vazhlivo-u-socmerezah-chistiti-svoyu-strichku-i-trimati-til-ki-svitlih-lyudej>
136. Сімнадцяте загальнонаціональне опитування: Ідентичність. Патріотизм. Цінності (17-18 серпня 2022) // Рейтинг. 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/s_mnadcyate_zagalnonac_onalne_opituvannya_dentichn_st_patr_otizm_s_nnost_17-18_serpnya_2022.html
137. Сливка Т. Як я створив Chrome-розширення для дерусифікації YouTube // DOU. 2022. URL: <https://dou.ua/forums/topic/40692/>
138. Сливка Т. StopRU — дерусифікатор YouTube. URL: <https://stopru.in.ua/#features>
139. СТБ запускає програму «Солов'їне шоу», щоб допомогти українцям поліпшити знання рідної мови // Детектор медіа. 2022. URL: <https://detector.media/production/article/203095/2022-09-23-stb-zapuskaie->

- programu-solovine-shou-shchob-dopomogty-ukraintsyam-polipshyty-znannya-ridnoi-movy/
140. Сторінка книгарні «Сенс» у твіттері. 2022. URL: https://twitter.com/sens_kyiv/status/1589706844108312576
141. Сторінка книгарні «Сенс» у твіттері. URL: https://twitter.com/sens_kyiv
142. Сторінка компанії «Київстар» у твіттері. 2023. URL: <https://twitter.com/TwiyKyivstar/status/1645404801880997888>
143. Сторінка Сергія Стерненка у твіттері. 2022. URL: <https://twitter.com/sternenko/status/1496848949470449670>
144. Супер мама. Сезон 5 // Телеканал СТБ. 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Qr3krL164WU&list=PLwZhl1zHLbXcw1Xb6P3H9vpJvo5RVO9uX>
145. Табачник Дмитро Володимирович // Слово і Діло. URL : <https://www.slovoidilo.ua/persony/tabachnyk-dmytro-volodymyrovych>
146. Табачник: будь-яка цивілізована людина має знати російську літературу // Українські новини. 2011. URL : <https://ukranews.com/news/92075-tabachnyk-lyuboy-cyvylyzovannyu-chelovek-dolzhen-znat-russkuyu-lyteraturu>
147. Через російську агресію в Україні постраждали 623 об'єкти культурної спадщини // Міністерство культури та трансформаційної політики України. 2023. URL: <https://mkip.gov.ua/news/9284.html>
148. Шаманська А. // Сторінка Аліни Шаманська в інстаграмі. 2022. URL: <https://www.instagram.com/p/CmPjU5ESQGX/>
149. Шевченко Н. Росія буде домагатися надання російській мові офіційного статусу // Дзеркало тижня. 2012. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIETY/rosiya_bude_domagatisya_nadannya_rosiyskiy_movi_ofitsiyynogo_statusu.html

150. Шо по русні? // Поплава. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=tXnh2ZY-lQw>
151. Юровська Г. // Сторінка Ганни Юровської у фейсбуці. 2022. URL:
<https://www.facebook.com/hanna.yurovytska/posts/4836279656426831>
152. Ютуб-канал «Солов'їне шоу | Хто ми є». URL:
<https://www.youtube.com/@SolovyineShow>
153. Ютуб-канал «Хто ми є». URL:
<https://www.youtube.com/@IstorychneShow/featured>
154. Як Настя Дєрская стала Настею Зухвалою | Артилерія // Суспільне культура. 2022. URL: <https://www.youtube.com/shorts/K8k3iO25I4Y>
155. Сервісний центр «F1Center». URL: <https://f1center.ua/ua>

ДОДАТКИ

Додаток А

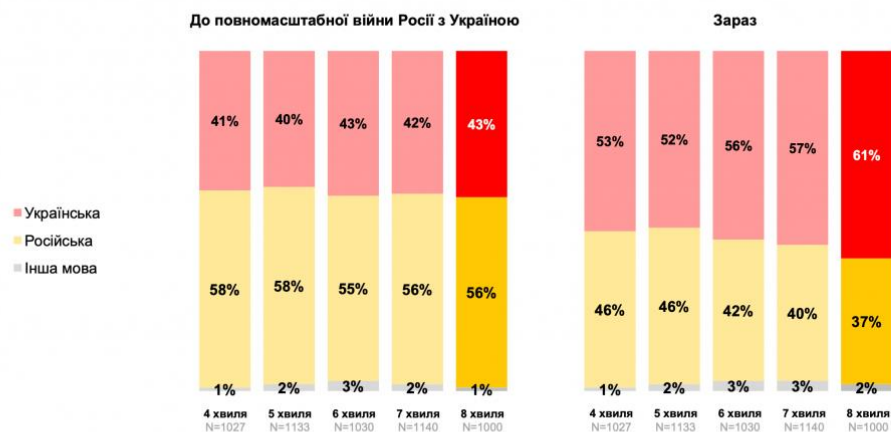
Інфографіка опитування «Динаміка мовних настроїв: скільки відсотків населення спілкується українською у побуті» аналітичного порталу «Слово і Діло»

Додаток Б

Інфографіка опитування «Мова спілкування у побуті» компанії «Gradus Research»

МОВА СПІЛКУВАННЯ В ПОБУТІ...

Опитування було проведено дослідницькою компанією Gradus Research методом самозаповнення анкети в мобільному додатку. Онлайн-панель Gradus відображає структуру населення міст з кількістю мешканців більше 50 тисяч у віці 18-60 років за статтю, віком, розміром населеного пункту та регіоном. Період проведення поля: 1 хвиля - 28 лютого - 1 березня 2022, 2 хвиля - 8 березня 2022, 3 хвиля - 28 березня 2022, 4 хвиля - 20 квітня 2022, 5 хвиля - 23 травня 2022, 6 хвиля - 28-30 липня 2022 року, 7 хвиля - 27-30 грудня 2022 року, 8 хвиля - 24-25 квітня 2023. Розмір вибірки: 1 хвиля - 2144 респондентів, 2 хвиля - 1743 респонденти, 3 хвиля - 1019 респондентів, 4 хвиля - 1027 респондентів, 5 хвиля - 1133 респондентів, 6 хвиля - 1030, 7 хвиля - 1140, 8 хвиля - 1000.

© 2023 Gradus Research Plus